

На основу члана 114. Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма („Службени гласник РС“, бр. 113/2017, 91/2019 и 153/2020) вршећи овлашћења прописана чланом 104. цитираног закона, Комисија за хартије од вредности на 16.седници X сазива од 12.05.2022. године доноси

СМЕРНИЦЕ

за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма и примену Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обvezниke у надлежности Комисије за хартије од вредности

1. УВОДНИ ДЕО

ЦИЉ СМЕРНИЦА

Комисија за хартије од вредности (у даљем тексту: Комисија) је овлашћена одредбом члана 114. Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма (у даљем тексту: Закон) да самостално донесе смернице за примену одредаба Закона. Смернице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма и примену Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обvezниke у надлежности Комисије за хартије од вредности (у даљем тексту: Смернице) су намењене јединственој примени одредаба Закона код:

1. Друштава за управљање инвестиционим фондовима, која су овлашћена за обављање послова управљања инвестиционим фондовима, у складу са законом којим је регулисано пословање друштава за управљање инвестиционим фондовима;
2. Брокерско-дилерских друштава, у чије редовне активности или пословање спада пружање једне или више инвестиционих услуга трећим лицима, односно професионално обављање једне или више инвестиционих активности, у складу са законом којим је регулисано тржиште капитала;
3. Овлашћених банака, које су организациона јединица кредитне институције у чије редовне активности или пословање спада пружање једне или више инвестиционих услуга трећим лицима, односно професионално обављање једне или више инвестиционих активности у вези са једним или више финансијских инструмената, у складу са законом којим је регулисано тржиште капитала;
4. Кастоди банака односно депозитара (кредитна институција), које пружају услуге депозитара дефинисане законима који уређују инвестиционе фондове у Републици Србији, односно води рачун инвестиционог фонда, обавља контролне послове, послове праћења тока новца фонда и послове чувања имовине фонда;
5. Друштава за ревизију и самосталних ревизора, који у складу са Законом о ревизији имају важећу дозволу за обављање ревизије финансијских извештаја.
6. Пружаоци услуга повезаних са дигиталним токенима, у складу са законом којим се уређује дигитална имовина.
(у даљем тексту: **обvezници**).

Комисија врши надзор над применом Закона од стране обvezника, у складу са законом којим се уређује тржиште капитала, законом којим се уређује преузимање акционарских друштава, законима којима се регулише пословање инвестиционих фондова, законом којим се регулише обављање ревизије финансијских извештаја и законом којим се регулише дигитална имовина.

Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма из 2009. године Република Србија се ускладила са међународним стандардима у области против прања новца и финансирања тероризма које доноси Радна група за финансијску акцију (*FATF, Financial Action Task Force*) и са одговарајућим прописима Европске уније. Уведен је приступ заснован на анализи и процени ризика од прања новца и финансирања тероризма који обvezници врше за сваког клијента и пословни однос. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма из 2017. године уводи процену ризика и на ниво самог обvezника.

У циљу даљег унапређења система борбе против прања новца и финансирања тероризма, усвојене су измене и допуне Закона, које су ступиле на снагу 1. јануара 2020. године.

Поред наведеног, држава је, за период 2018-2020. година израдила националну процену ризика од прања новца и финансирања тероризма, процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине и процену ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење, те дефинисала мере и активности које је потребно спровести како би се препознати ризици ублажили. Резултати националне процене ризика пружају неопходне информације обveznicima и служе им као полазна, али и обавезна основа у проценама ризика које ће обveznik сам спровести на нивоу институције. Обvezници морају да схвате и примене процењене ризике на нивоу државе.

Смернице не прописују тачан редослед корака за обveznika како да спроведе интерну процену ризика, већ помажу да се боље утврде ризици на нивоу обveznika и дају идеју о одређеним акцијама које је потребно спровести. Сви који учествују у изради процене ризика од прања новца и финансирања тероризма, додатно искуство могу стећи и уколико се ближе упознају са другим штампаним материјалима, смерницама и публикацијама, које се објављују од стране релевантних домаћих и међународних институција:

Комисија за хартије од вредности, www.sec.gov.rs

Министарство финансија РС, www.mfin.gov.rs

Народна банка Србије, www.nbs.rs

Агенција за привредне регистре, www.apr.gov.rs

Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности, www.crhov.rs

Удружење банака Србије, www.ubs-asb.com

Управа за спречавање прања новца www.apml.gov.rs

ФАТФ www.fatf-gafi.org

Манивал www.coe.int/moneyval

Циљ Смерница јесте да упуте обveznika како да спроведе општу процену ризика од прања новца и финансирања тероризма, у односу на своје пословање, као и да

спроведу анализу и процену ризика на појединачном случају – тј. на нивоу лица са којим се успоставља пословни однос (клијент, сарадник, уговорна страна и др). Свака институција, без обзира на своју величину и сложеност, дужна је да успостави одговарајући систем за управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма. Систем мора да обезбеди да се ризици свеобухватно идентификују, процењују, надзорују, ублажавају и да се њима управља. Обvezници могу да примењују те мере у различитим обимима, зависно од врсте и нивоа ризика и сагласно различитим факторима ризика.

Од обvezника Закона се не очекује да утврде, да ли је кривично дело прања новца или финансирања тероризма извршено. Основни задатак обvezника јесте да обезбеди располагање свим потребним подацима у вези са познавањем и праћењем пословања својих странака, да процене да ли се одређени модели понашања могу довести у везу са кривичним делом и у којој мери, те да у складу са Законом предузму све потребне мере и пријаве сумњиве активности, док Управа за спречавање прања новца и истражни органи даље воде потребне поступке у датом случају, да би утврдили да ли постоји неко кривично дело или не.

Смернице садрже и примере који су карактеристични за ризике од прања новца и финансирања тероризма, за обvezнике који су у надлежности Комисије.

ШТА ЈЕ ПРАЊЕ НОВЦА?

Закон дефинише прање новца на следећи начин:

- 1) конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела;
- 2) прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела;
- 3) стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела.

Прањем новца, у смислу Закона, сматра се и уколико су претходно наведене активности извршене изван територије Републике Србије.

Прање новца обухвата бројне активности које се предузимају ради прикривања порекла имовинске користи стечене извршењем кривичног дела. Процес прања новца може подразумевати читав низ трансакција обављених како у неформалном, тако и у формалном сектору, у којима имовина стечена извршењем кривичног дела представља улазну вредност, док су „легитимна“ добра и услуге излазна вредност таквих трансакција.

Свако ко пружа услуге или испоручује одређене производе, може бити злоупотребљен као инструмент у поступку прања новца. Новац се може прати кроз пословање у финансијском сектору, односно кроз пословање ван финансијског сектора. Када је имовинска корист стечена извршењем кривичног дела, извршилац тражи начин да новац користи тако да не привлачи пажњу надлежних органа. Стога врши низ трансакција које служе да новац прикаже као законито стечен.

Прање новца има три основне фазе:

1. Прва фаза: фаза „улагања” је прекидање директне везе између новца и незаконите активности којом је он стечен. У њој се незаконито стечени новац уводи у финансијски систем. Новац се уплаћује на банкарске рачуне, најчешће у виду неке законите активности у којој се плаћање врши у готовом новцу (*на пример, један од начина је оснивање фиктивног привредног друштва које нема пословних активности, већ служи искључиво за полагање „прљавог” новца или уситњавање великих суми новца а потом његова уплатта на рачуне у износима који нису сумњиви и нису предмет пријављивања надлежним органима*).
2. Друга фаза: фаза „раслојавања” или „прикривања”. Након што је новац ушао у легални финансијски систем, пребацује се са рачуна на који је положен на друге рачуне привредних друштава са циљем да се прикаже нека фиктивна пословна активност или да се и обави неки легалан посао (трговина или услуга) са привредним друштвима која легално послују. Такве трансакције обично немају никакву економску или пословну сврху. Главни циљ тих трансакција јесте да се прикрије веза између новчаних средстава и криминалне активности којом су та новчана средства стечена, да се скрије траг новца и да се омету сви они који покушавају да истрагом утврде порекло тих новчаних средстава.
3. Трећа фаза: фаза „интеграције”, у којој се „прљав” новац јавља као новац који потиче од дозвољене делатности (*на пример, чест метод интеграције „прљавог” новца у легалне финансијске токове је куповина непретнине или куповина контролних пакета акција акционарских друштава, што представља пример концептације „прљавог” капитала великих размера, а то и јесте циљ „перача” новца*). Интеграција се концентрише на тржишне вредности тј. на оно што се може куповати и продавати (*на пример, купљена непретнине се даје у закуп, а приход од закупнице није сумњив. Новац се често инвестира и у привредна друштва са пословним тешкоћама, која након тога настављају успешно да раде, а резултати пословања представљају законите приходе*). Када новац дође у ову фазу, врло је тешко открити његово незаконито порекло.

Наведене фазе прања новца се не морају одвијати тим редоследом (*на пример, незаконито стечена средства се могу директно улагати у луксузну робу или непокретности. У случају неких кривичних дела, као што су проневере и преваре у области инвестиција, новчана средства се већ налазе у финансијском систему, па онда више нема потребе да се додатно убацују у систем*). Сем тога, пре него што се у финансијски систем уведе незаконито стечен новац, тај новац се често само пребацује с места на место, било физички, поштом односно преко курира, било коришћењем система за електронски пренос новчаних средстава.

ШТА ЈЕ ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗМА?

Финансирањем тероризма, у смислу Закона, сматра се обезбеђивање или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целости или делимично:

- 1) за извршење терористичког акта;
- 2) од стране терориста;
- 3) од стране терористичких организација.

Под финансирањем тероризма сматра се и подстrekавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење терористичког акта.

Финансирање тероризма представља посебан облик финансијског криминала. Основни циљ појединача и организација који су умешани у финансирање тероризма не мора нужно бити прикривање извора финансијских средстава, већ је то првенствено жеља да се прикрије природа активности за чије су финансирање та новчана средства намењена. Терористи користе читав низ различитих метода за пренос новца како би се њиме задовољиле потребе њихових организација и активности, што укључује услуге финансијског сектора, пренос готовине, трговину, донације и добротворне организације, као и формалне и неформалне системе за пренос новца.

Новчана средства за финансирање тероризма могу потицати из законитих извора, као што су донације, приходи стечени законитим пословањем, добротворне организације, као и из незаконитих извора као што су кријумчарење дроге, кријумчарење оружја, злата и дијаманата, односно проневере, отмице, изнуде и др.

Постоје четири фазе у поступку финансирања тероризма:

1. Прикупљање новчаних средстава из законитог пословања или из криминалних активности
2. Држање новчаних средстава која су прикупљена
3. Пренос новчаних средстава терористима
4. Коришћење новчаних средстава.

Прва фаза обухвата прикупљање средстава од лица која послују законито, али су повезана са терористичким организацијама или терористима, или од лица који су повезани са криминалним активностима нпр. трговина наркотицима, изнуде, проневере и сл. Значајан извор новчаних средстава чине и донације појединача који подржавају циљеве терористичке организације или фондова који прикупљају новац и усмеравају га ка терористичким организацијама.

У другој фази средства се чувају, тј. држе било директно на рачунима лица или на рачунима посредника – појединача повезаних такође са терористичким организацијама.

Трећа фаза обухвата пренос новчаних средстава јединицима терористичких организација, односно појединача да би се новац искористио за терористичко деловање. Најчешће се као механизам за пренос новца користе системи за пренос новца и банкарски систем, иако су у великом броју случајева присутни неформални начини преноса.

Коришћење новчаних средстава постаје очигледно када се искористи за терористичко деловање – куповину експлозива, оружја, опреме, финансирање кампова за обуку, пропаганду, политичку подршку, пружање уточишта и сл.

Прање новца и финансирање тероризма су глобална питања која се могу негативно одразити на економску, политичку, безбедносну и социјалну структуру државе. Последице прања новца и финансирања тероризма подривају стабилност, транспарентност и ефикасност финансијског система државе, изазивају економске поремећаје и нестабилност, наносе штету угледу земље и угрожавају националну безбедност.

Ризици од прања новца и финансирања тероризма настају и услед пропуста у примени прописа, где обвезнине може бити изложен ризику од нарушавања сопственог угледа и репутације у случају изрицања казне надзорног органа.

Ефикасан систем борбе против прања новца и финансирања тероризма подразумева анализу оба ризика.

ШТА ЈЕ СУМЊИВА ТРАНСАКЦИЈА?

Као сумњива трансакција, може бити означена трансакција за коју обвезнине и/или надлежно тело процене да, у вези с њом или с особом која обавља трансакцију, постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, односно да трансакција укључује средства произашла из незаконитих активности.

Као сумњиве трансакције могу се третирати и све трансакције које су по својој природи, обиму, сложености, вредности или повезаности, неуобичајене, односно немају јасно видљив економски или правни основ, или су у несразмери са уобичајеним, односно очекиваним пословањем странке, као и друге околности, које су повезане са статусом или другим карактеристикама странке. Као сумњиве, можемо третирати одређене трансакције странке, али и пословне односе.

Оцена сумњивости одређене странке, трансакције или пословног односа, заснива се на критеријума сумњивости, одређеним у списку показатеља (индикатора) за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма. Пописи индикатора су полазиште запосленима код обвезнине и овлашћеним лицима, при препознавању сумњивих околности, повезаних са одређеном странком, трансакцијом коју странка изводи, или пословним односом који закључује, те стога запослени код обвезнине морају бити упознати са индикаторима како би их у свом раду користили. Код процене сумњиве трансакције, овлашћено лице је дужно пружити сву стручну помоћ запосленима.

ТИПОЛОГИЈЕ ПРАЊА НОВЦА НА ТРЖИШТУ КАПИТАЛА

Тржиште капитала представља важан сегмент, преко кога се може приступити финансијском систему привреде, чиме се пружа и могућност за злоупотребу тржишта капитала у незаконите сврхе, укључујући и прање новца и финансирање тероризма.

Сектор тржишта капитала је посебан и по томе што се може користити, како за увођење незаконито стечених средстава у финансијски систем, тако и за генерисање

незаконитих средстава унутар сектора, кроз кривична дела манипулације и инсајдерског трговања.

Тржиште капитала Републике Србије обухвата трговање хартијама од вредности у условима релативно малог и недовољно развијеног тржишта. У таквим условима, ризик од прања новца и финансирања тероризма у овом сектору је присутан, али у мањем обиму. На наведену оцену, су утицале околности малог учешћа тржишта капитала у структури финансијског система Републике Србије, неликвидно тржиште и чињеница да обvezници не примају готовинске уплате, већ се сва плаћања врше посредством рачуна отворених у банкама. Сви финансијски инструменти су дематеријализовани и гласе на име, што смањује могућност скривања власништва и од изузетног је значаја са аспекта покушаја прања новца и финансирања тероризма.

Наведени подаци указују на, и даље, банкоцентрични финансијски систем земље и доминантно коришћење банкарских производа као преовлађујућих извора финансирања и штедње.

Типологије

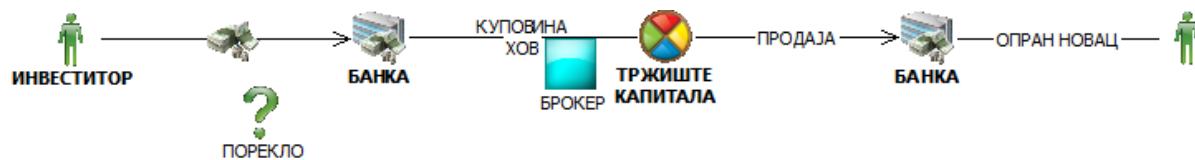
Постоје различите могућности инвестирања на тржишту капитала, куповином и продајом финансијских инструмената (акција, обvezница, инвестиционих јединица и др.), а тиме и могућност пласирања незаконито стеченог капитала у легалне токове.

За разлику од других сектора, ризици се углавном не односе на фазу улагања новца, већ на фазе раслојавања и интеграције. Типичне шеме прања новца које се односе на тржиште капитала, често укључују читав низ трансакција које не одговарају профилу инвеститора и не обављају се са намером да пруже поврат улагања (економски неоправдане трансакције).

Трговање акцијама на берзи и куповина инвестиционих јединица

Инвеститор у кратком временском периоду на наменски новчани рачун за куповину хартија од вредности код банке, уплаћује нелегално стечена новчана средства, у готовини, испод законског минимума за пријављивање. Одмах након уплате на рачун, посредством више - брокерско дилерских друштава (од којих су неки лоцирани ван седишта клијента), инвеститор из дана у дан купује ликвидне акције (акције за којима постоји константна понуда и тражња). Након куповине, инвеститор продаје цео портфель истих акција, иако цена акција из дана у дан расте на берзи. Приход од продаје акција се усмерава на новчани рачун са кога се сукцесивно подижу средства.

Све трансакције, инвеститор обавља путем електронске платформе за трговање и електронске банкарске апликације, чиме је у извесној мери отежано идентификовање неуобичајеног понашања и сумњиве активности.

У наведеном случају препознати су следећи индикатори:

- рачун клијента је отворен или значајно финансиран непосредно пре куповине

- странка раније није била активна, изненада обавља трансакције на тржишту капитала у великом обиму и вредности
- брза продаја акција одмах након куповине иако вредност акција расте.

Модел понашања у трговању хартијама од вредности на берзи, може се применити и у сегменту тржишта капитала, који се односи на инвестиционе фондове односно на куповину и продају инвестиционих јединица отворених инвестиционих фондова. Оно што пружа још веће могућности за злоупотребу тржишта инвестиционих фондова за потенцијалне „пераче“ новца, јесте чињеница да се продаја инвестиционих јединица може релативно лако остварити у сваком тренутку, без обзира на врсту отвореног инвестиционог фонда (постоји законски рок за откуп инвестиционих јединица). Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

- куповина инвестиционих јединица се обавља средствима уплаћеним на више рачуна код различитих депозитара, а нарочито ако су депонована средства у износу нешто испод износа за пријављивање

- странка се распитује о томе колико брзо би могла да реализује откуп инвестиционих јединица и да ликвидира рачун не објашњавајући зашто то намерава, или дајући сумњива објашњења

- странка потписује приступницу фонду и купује инвестиционе јединице за већи износ новца, а не показује интересовање за приносе и пословање фонда, провизије и друге трошкове.

Манипулације на тржишту капитала

Инвеститори, повезана лица (од којих један има значајан пакет акција које су котиране на берзи али за којима нема интересовања за куповину и продају-неликвидне акције), у претходно договореним, манипулативним активностима, међусобно дају налоге за куповину и продају малих количина акција, подижу цену акција и стварају ликвидност. Након извесног временског периода, када је цена акција значајно порасла, као и њена ликвидност, продаје се значајан пакет акција, по увећаној цени и предузетим манипулативним радњама на тржишту капитала, остварује се имовинска корист.

Тако стечена средства, из предикатног кривичног дела манипулације на тржишту капитала, се даље пласирају у куповину акција другог јавног друштва на берзи, и тако стечене акције се уносе као оснивачки улог у привредно друштво, најчешће регистровано као друштво са ограниченој одговорношћу. После кратког времена, инвеститор продаје уделе, излази из власништва у привредном друштву (д.о.о.) и поново располаже својим незаконито стеченим (манипулацијом на тржишту капитала) новчаним средствима, сада легализованим.

Уколико инвеститори обављају своје активности преко кастодија рачуна (где се директно не види ко је власник рачуна), ако се налози за трговање дају електронски, посредством више брокерских кућа, ако се користе новчани рачуни отворени код више банака, те ако су учесници у трговању високоризични клијенти, и ако привредно друштво у које су унете акције (д.о.о.) има везе са оф-шор дестинацијама, наведени модел понашања, у великој мери усложњава све околности и знатно отежава утврђивање свих елемената сумњиве и спорне трансакције. У наведеном примеру су приказане све три

фазе поступка прања новца (улагање, раслојавање и интегрисање) али и фаза самог стварања незаконито стечених средстава.

Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца у конкретном обрасцу понашања су:

- странка покушава да створи слику стварне трговине хартијама од вредности, а врши фиктивну или симуловану трговину тим хартијама од вредности (странка учествује у унапред договореном или неконкурентском трговању хартијама од вредности)
- међусобно повезане трансакције и трговање хартијама од вредности које су биле неликвидне дужи временски период се врши изненада, преко два или више рачуна код једног или више посредника.

Инсајдерско трговање

Инсајдер (нпр: члан Управног одбора јавног друштва, чије су акције котиране на берзи), располаже информацијом која није јавно објављена – инсајдерском информацијом (нпр. да ће бити потписан уговор о заједничком улагању са страном компанијом) што би, након објављивања информације, могло имати повољан ефекат на цену акција јавног друштва на берзи.

Инсајдер то знање користи за куповину значајног пакета акција, индиректно, преко новооснованог правног лица (д.о.о.), које обично нема запослених и чији је стварни власник инсајдер.

Када је потписивање уговора о заједничком улагању и јавно објављено, цена акција јавног друштва нагло расте и правно лице одмах продаје све акције из свог портфельја, уз високу добит. Тако стечена средства, правно лице даље инвестира у куповину високо ликвидних акција, неколико јавних друштава на берзи. Након кратког периода, с обзиром да се радило о акцијама за којима постоји константна понуда и тражња на тржишту, правно лице брзо продаје све акције, давањем тржишних налога за продају. Као такав, новац стечен незаконито (захваљујући инсајдерској информацији) је „опран“. Индикатори који се препознају у овим случајевима су:

- странка раније није била активна, изненада обавља трансакције у великом обиму и вредности,
- странка врши значајне куповине или продаје хартија од вредности непосредно пре објављивања вести која утиче на цену тих хартија од вредности
- странка улаже у ликвидне хартије од вредности са високим приносима, а не показује интерес за резултате или их изненада и без разлога продаје.

Трендови

Све претходно наведено указује да, без обзира на смањену активност на тржишту капитала, стриктно придржавање прописа од стране обvezника, као и доследну примену приступа заснованог на процени ризика у надзору од стране Комисије и даље постоји изложеност ризику од прања новца на тржишту капитала.

Чињеница да обvezници не примају готовинске уплате, већ да се сва плаћања врше посредством рачуна отворених у банкама, у великој мери ублажава ризик од прања новца на тржишту капитала.

На основу досадашњег искуства са једне стране и светских трендова са друге стране, у будућем периоду, на тржишту капитала, могуће су следеће активности у циљу генерисања, односно прикривања незаконито стечених средстава:

- унос акција, као удела ради оснивања правних лица (д.о.о.) и продаја удела чиме се вешто избегава транспарентност тржишта односно регуларност трговања акцијама на организованом тржишту (берзанском и ванберзанском);
- инвеститори на тржишту капитала чије покриће на новчаним рачунима потиче од готовине;
- оф-шор инвеститори чију је идентификацију и утврђивање стварног власника тешко открити;
- инвеститори који се крију иза кастодији рачуна и чија је идентификација отежана.

Оно што се може очекивати у наредном периоду, у погледу додатних емисија корпоративних обvezница (обvezнице привредних друштава) и локалних самоуправа, емисије државних хартија од вредности, оснивање алтернативних инвестиционих фонда, као и појава финансијских инструмената у облику крипто-имовинских права, свакако ће позитивно утицати на даљи развој тржишта капитала и појачану активност инвеститора (посебно страних) на домаћем тржишту капитала, али могу довести и до потенцијалне опасности за продор „прљавог“ капитала.

ПОСЛОВАЊЕ ДРУШТАВА ЗА РЕВИЗИЈУ

Према међународним стандардима ревизије циљ ревизије финансијских извештаја јесте да омогући ревизору да изрази мишљење да ли су финансијски извештаји по свим битним питањима састављени у складу са утврђеним оквиром за финансијско извештавање.

Информације из сектора који пружа услуге обављања ревизије финансијских извештаја, због своје комплексности и свеобухватности, представљају важан извор података за откривање прања новца.

Пракса и искуство из анализе сумњивих извештаја указује да су ревизорске куће до сада препознавале појаве које могу указати на нелегалне активности и благовремено реаговале, нарочито када се имају у виду ситуације које указују на разне видове пореске утјаје.

Типологије

Постоје различите могућности које обvezници ревизије својим активностима и инвестирањем могу да произведу пласирање незаконитог стеченог капитала у легалне токове.

Типичне ситуације које указују на трансакције и радње које не одговарају профилу обvezника, а доводе у сумњу да се ради о трансакцијама и радњама које указују на сумњу прања новца, које ревизор може да уочи пре спровођења саме ревизије.

Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

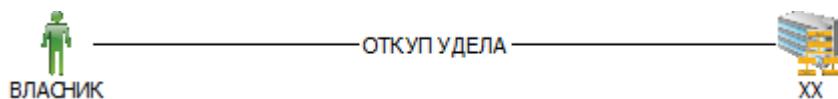
1. странка обавља делатност која је у складу са Националном проценом ризика означена као високоризична;
2. одговорно лице странке не познаје добро своје пословање, незаинтересован је за пословање или даје сумњиво образложение пословања;
3. странком се управља путем неформалних канала (нпр. путем породичних или пријатељских односа);
4. сложена организациона структура странке у односу на делатност странке без постојања чврстих разлога за такву сложеност;
5. странка чија је власничка структура таква да је тешко утврдити стварног власника или лице које има контролни удео (стрanke које користе трећа лица, фондације, трастови или слична лица страног права, затим добротворне и непрофитне невладине организације);
6. странка или стварни власник странке је функционер;
7. странка има лошу репутацију, познате су њене незаконите активности из прошлости или се њена прошлост не може проверити;
8. странка, која је обvezник ревизије, врши честе статусне промене;
9. оснивање, без оправданог разлога, великог броја повезаних лица која изненада почињу да међусобно послују без посебно уочених економских разлога;
10. број запослених странке није компатибилан са обимом пословања странке;
11. странка неочекивано показује велико занимање за контроле и политike њиховог спровођења, врло добро познаје правила о обавештавању о сумњивим трансакцијама и делује као да је врло добро упозната с предметима који се односе на прање новца и финансирање тероризма;
12. странка или оснивачи странке долазе из земље која, на основу података релевантних међународних организација и Управе за спречавање прања новца, не примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма;
13. странка приликом успостављања пословног односа иступа искључиво преко пуномоћника;
14. странка обавља делатност за коју је карактеристичан велики обрт или уплате готовине (као што су: ресторани, стадионице, пумпе, мењачи, казина, цвећаре, трговци племенитим металима, аутомобилима, уметничким делима, превозници робе и путника, спортска друштва, грађевинске фирме, инвеститори у изградњу некретнина и др.);
15. странка неочекивано показује велико занимање за контроле и политike њиховог спровођења, врло добро познаје правила о обавештавању о сумњивим

трансакцијама и делује као да је врло добро упозната с предметима који се односе на прање новца и финансирање тероризма.

У току спровођења ревизије препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

1. странка сваке године закључује уговор са новим овлашћеним ревизором, пословним или пореским саветником што указује да можда жели да прикрије своје пословне активности;
2. странка врши притисак на привредно друштво за ревизију да ће променити ревизора, а све са циљем добијања немодификованог мишљења;
3. странка протестује на захтев ревизора да покаже на увид документ за идентификацију или покушава да докаже свој идентитет на други начин, а не предајом прописаних идентификационих докумената;
4. велике необјашњиве флуктуације у билансу успеха – неусклађеност билансних позиција (неоправдано високи приходи у односу на расходе);
5. књижења промена у финансијским извештајима вршена су на основу неверодостојних докумената што може указати на сумњу да се ради о фiktивним трансакцијама;
6. странка остварује значајне приливе од функционера, односно од члана уже породице функционера или ближег сарадника функционера;
7. клијент учестало обавља трансакције у великом износима које нису у складу са његовим редовним пословањем;
8. странка плаћа за робу или услугу која не одговара опису његове делатности;
9. странка стално послује са губитком за шта не постоје оправдани разлози;
10. странка исплаћује велике своте новца контролисаним друштвима чије се пословање разликује од уобичајеног пословања;
11. странка неуобичајено касни са достављањем књиговодствене документације и друге документације која се тражи у току спровођења ревизије;
12. иако је природа пословања странке таква да оно не обухвата плаћања у готовом новцу странка ипак послује са готовим новцем, односно поседује већу количину готовог новца;
13. иако је природа пословања странке таква да оно није непосредно везано за криптоимовинска права странка ипак послује са криптоимовинским правима, односно поседује већу количину криптоимовинских права;
14. странка одступа од очекиваног пословања (на пример набавка робе или услуга које никада нису биле предмет пословања странке или набавка робе по вишим ценама од тржишних без јасног разлога за такву набавку);
15. странка врши необичне или веома сложене трансакције нарочито оне крајем и почетком извештајног периода;
16. неусаглашени подаци у презентованој документацији странке (фактура се не слаже са пријемницом/отпремницом и транспортним документом);
17. расподела нераспоређене добити настале на основу фiktивног пословања;
18. странка врши конверзију својих потраживања у учешће у капиталу;
19. необичне високе стопе поврата на неризичну пословну активност.

Откуп/продаја сопствених удела

Привредно друштво откупљује сопствене уделе од власника и исплаћује средства на рачун власника након чега се у структури капитала појављују откупљени сопствени удели. Након откупа привредно друштво може поништити или продати сопствене уделе. Ако се пониште сопствени удели смањује се основни капитал, ако се продају новом власнику не мења се износ основног капитала. Откупом сопствених удела готовина се преноси на рачун власника, док продајом сопствених удела долази до прилива готовине. Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

пренос удела у правним лицима се врши без накнаде или је продајна цена уговорена у висини уписаног капитала, а остатак новца се плати у готовини, док се преносом удела у правним лицима преноси и нераспоређена добит која је вишеструко већа од основног капитала.

Авансна плаћања

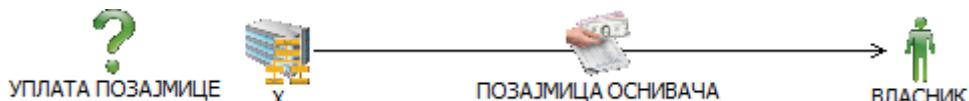

Средстава са рачуна правних лица се трансферишу на рачуне компанија у иностранству по основу аванса за увоз робе, при чему авансно плаћена роба није увезена, нити ће бити.

Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

странка врши трансакције авансних плаћања или прима авансне уплате, а вероватноћа реализације посла је мала с обзиром на пословну политику странке и објективне околности.

Позајмица оснивача за ликвидност предузећа

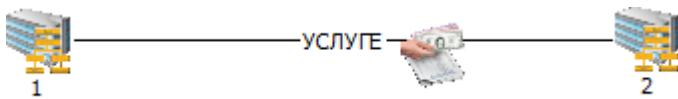

Средства се учстало подижу по основу повраћаја позајмице за ликвидност предузећа. При томе, трансакцијама није претходила уплата позајмице. На овај начин извршено је подизање средстава да би се извлачила средства са рачуна привредног друштва.

Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

странка често врши готовинске уплате по основу докапитализације предузећа или су евидентиране значајне готовинске уплате по основу позајмица/зајма од стране физичких лица.

Плаћање услуга

Плаћање услуга за које на тржишту не постоји одредива вредност или цена, при чему се не може са сигурношћу утврдити да је наведена услуга и извршена, а обавезе које се приказују су фиктивне. Ту најчешће спадају услуге консалтинга, менаџмента или маркетинга.

Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

- странка фактурише услуге за које се не може са сигурношћу потврдити да су и извршене, односно фактурише услуге нелогично високог износа;
- странка плаћа за услуге за које се не може са сигурношћу потврдити да су и извршене, односно за услуге плаћа нелогично високе износе.

Пословање са пореским рајевима

Плаћање робе или услуга се врши према компанијама са седиштем у пореским рајевима, где даље кретање новца, због закона тих држава није лако испратити, а присутно је несметано располагање новцем.

Препознати индикатори који указују на сумњу прања новца су:

- дати или преузети зајмови од фирмe у пореским рајевима или са гаранцијом банака у пореским рајевима;
  - странка плаћа услуге у неуобичајено високим износима ка компанијама са седиштем на оф-шор дестинацијама или јој се испостављају рачуни за пружене услуге друштава или организација које имају седиште у државама, у којима не постоји одговарајуће законодавство за спречавање прања новца и финансирања тероризма, познате су као пореске оазе (порески рај), односно имају банкарски систем који дозвољава велику тајност странака;
  - међународни трансфери у великому износу без постојања одговарајућег основа за исте;
- странка остварује значајне приливе од оф-шор компанија за које је тешко идентификовати власничку и пословну структуру.

ОСНОВНА НАЧЕЛА БОРБЕ ПРОТИВ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

При обављању своје регистроване делатности, обvezници морају поступати сагласно Законом прописаним обавезама, који уређују област откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма и обавезни су да осигурају поштовање прописаних мера и активности обveznika на свим нивоима, тако да се целокупно пословање обveznika обавља у складу са Законом.

Радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма предузимају се пре, у току и након вршења трансакције или успостављања пословног односа и обухватају следеће:

- 1) познавање странке и праћење њеног пословања;
- 2) достављање информација, података и документације Управи;
- 3) одређивање лица задуженог за извршавање обавеза из Закона (овлашћено лице) и његовог заменика, као и обезбеђивање услова за њихов рад;
- 4) редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање запослених;
- 5) обезбеђивање редовне унутрашње контроле извршавања обавеза из Закона, као и интерне ревизије ако је то у складу са обимом и природом пословања обvezника;
- 6) израду списка показатеља (индикатора) за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма;
- 7) вођење евиденција, заштиту и чување података из тих евиденција;
- 8) спровођење мера из Закона у пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у већинском власништву обvezника у земљи и у страним државама;
- 9) извршавање других радњи и мера на основу Закона.

Обvezник је дужан да сачини одговарајућа унутрашња акта којима ће ради ефикасног управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма обухватити све потребне радње и мере, дефинисане Законом. Унутрашња акта морају бити сразмерна природи и величини обvezника и морају бити одобрена од стране највишег руководства. (члан 5. Закона). Пре свих наведених радњи и мера за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, сваки обvezник је у обавези да изради анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма (члан 6. Закона)

2. АНАЛИЗА И ПРОЦЕНА РИЗИКА

У циљу спречавања изложености негативним последицама прања новца и финансирања тероризма, обvezник је дужан да изради и редовно ажурира анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма у складу са Законом, подзаконским актима, смерницама које доноси орган надлежан за вршење надзора над применом Закона и проценом ризика од прања новца и финансирања тероризма израђеном на националном нивоу (у даљем тексту: анализа ризика).

Анализом ризика одређује се праг изложености (процена ризика) одређене странке, пословног односа, услуге коју обvezник пружа у оквиру своје делатности или трансакције ризику за прање новца или финансирање тероризма, као и процену ризика пословања самог обvezника.

Анализа ризика мора да буде сразмерна природи и обиму пословања, као и величини обvezника, мора да узме у обзир основне врсте ризика (rizik странке, географски ризик, ризик трансакције и ризик услуге) и друге врсте ризика које је обvezник идентификовао због специфичности пословања.

Анализа ризика садржи:

- 1) анализу ризика у односу на целокупно пословање обvezника;
- 2) анализу ризика за сваку групу или врсту странке, односно пословног односа, односно

услуге које обveznik пружа у оквиру своје делатности, односно трансакције.

На основу анализе ризика, обveznik сврстава странку у једну од следећих категорија ризика:

- 1) ниског ризика од прања новца и финансирања тероризма и примењује најмање поједностављене радње и мере;
- 2) средњег ризика од прања новца и финансирања тероризма и примењује најмање опште радње и мере;
- 3) високог ризика од прања новца и финансирања тероризма и примењује појачане радње и мере.

Обveznik интерним актима може, поред наведених, предвидети и додатне категорије ризика, и одредити адекватне радње и мере за те категорије ризика.

Обveznik мора утврдити интерне поступке - анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма, посебно у делу:

- утврђивања ризика целокупног пословања обveznika;
- утврђивања идентитета странке, провере идентитета странке на основу докумената, података или информација прибављених из поузданних и веродостојних извора;
- утврђивања идентитета стварног власника странке и провера његовог идентитета;
- прибављања информације о сврси и намени пословног односа или трансакције; прибављања и процена веродостојности информација о пореклу имовине која је или ће бити предмет пословног односа, односно трансакције, у складу са проценом ризика;
- редовног праћења пословања и проверавања усклађености активности странке са природом пословног односа и уобичајеним обимом и врстом пословања странке.

Посебно је важно да сви запослени буду упознати са тим поступцима, да сагласно истим поступају, те да их користе приликом обављања послова.

Интерни поступак обveznika обухвата: редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање запослених, механизме унутрашње контроле, поступке препознавања и обавештавања о сумњивим трансакцијама, одговорност запослених за спровођење мера откривања и спречавања прања новца или финансирања тероризма.

Планирање и организација процеса анализе ризика је значајна за крајњи резултат процене ризика. Смисао ефикасног и квалитетног процеса израде и касније ажурирања процене ризика јесте да се најпре одреде делови система који могу имати информације од суштинског значаја у самом обveznikу, за израду процене ризика и који могу да препознају одређене рањивости система и да допринесу умањењу претњи (*на пример, код брокерско-дилерског друштва брокер или интерни контролор може више допринети наведеном процесу анализе ризика него лице које није у директном контакту са клијентима*).

Поред делова система у самом обveznikу који могу имати битне информације за израду процене ризика, обveznik не сме да занемари ни тзв. екстерне изворе информација.

(На пример, резултати националне процене ризика од прања новца и финансирања тероризма, одређена истраживања надзорног органа, информације из контроле, одређена обавештења, измене законских прописа, индиректно могу имати утицај на спровођење прописа из области спречавања прања новца и финансирања тероризма, затим информације тужилаштава, подигнуте оптужнице, модели понашања

препознати у отпужницима подигнутим за прање новца, који обвезнici су били изложени деловању криминалних група и покушајима да се нелегалан новац прикаже као легалан, подаци Управе за спречавање прања новца - број сумњивих трансакција – образложение за пријаву сумњивих трансакција, одређене стратешке анализе, типологије, информације које се могу пронаћи у годишњим извештајима и слично. Веома значајан извор информација су и повратне информације које обвезнici добијају о пријављеним сумњивим трансакцијама. Такође, поред информација која се могу добити у домаћим оквирима, веома су значајна и међународна истраживања, Савета Европе, ОЕБС, FATF и друго).

Запослени код обвезнika мора имати јасну слику на који начин и како је обвезнik проценио одређене ризике на нивоу институције, како је ризике државе имплементирао у процес, као и преглед јасних мера које обвезнik има намеру да спроведе на основу добијених резултата.

Намена анализе ризика

Припрема анализе ризика је предуслов за спровођење прописаних мера анализе ризика, како самог обвезнika, тако и странке. Сагласно сврставању странке, пословног односа, услуге или трансакције у једну од категорија ризичности, зависи и врста анализе странке, коју обвезнik мора обавити у складу са Законом (општа анализа странке, појачана анализа странке, поједностављена анализа странке - ниско ризична група).

Приликом израде анализе ризика обвезнik мора да узме у обзир основне врсте ризика (rizik странке, географски rizik, rizik трансакције и rizik услуге) и друге врсте ризика које обвезнik идентификовao због специфичности пословања.

Процена ризика – дефиниција

Ризик је функција три чиниоца: претње, рањивости и последице.

Процена ризика представља доношење суда о претњама, рањивостима и последицама.

Претња су лица односно активности, који имају потенцијал да наносе штету (*на пример код обвезнika штету институцији, пословању, репутацији, то би могли бити клијенти који су препознати или за које се сумња да су повезани са нелегалним активностима, препознате преваре, фалсификована документа и сличне*).

Појам рањивости, у значењу у ком се користи у процени ризика, обухвата све оне активности које би се могле искористити у случају деловања претње. Фокус је на активностима које представљају слабости у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма и систему контроле. Уколико се ради о обвезнiku, рањивост је све оно што једног обвезнika чини нарочито изложеном прању новца односно финансирању тероризма (*на пример, одређена услуга коју нуди обвезнik, а која је на нивоу државе процењена као високо ризична, недовољно познавање прописа који регулишу ову област, неадекватна примена законских прописа и слично*).

Последица се односи на штету, коју би прање новца или финансирање тероризма могли проузроковати и обухвата утицај нелегалне или терористичке активности, која би била у основи такве радње, на финансијске системе и институције, као и шире гледано на друштво и привреду у целини. Последице по природи деловања могу бити

краткорочне и дугорочне и утичу на репутацију и привлачност финансијског сектора, односно нефинансијског сектора једне државе (на пример: последица би се могла мерити у висини казне брокерско-дилерског друштва јер је пропустило да се адекватно супротстави ризицима, или би се могла мерити нарушеним угледом друштва за ревизију или другог обvezника за ког се испостави да је, неадекватном анализом ризика и мерама за његово умањење, пропустио да пријави сумњиву трансакцију или помогао прање новца или финансирање тероризма).

Фазе процене ризика

Поступак процене ризика може се поделити на читав низ активности, али основне фазе тог процеса су:

1. идентификација – препознавање ризика,
2. анализа,
3. евалуација и управљање ризицима.

Обвезник мора уважити закључке до којих се дошло у Националној процени ризика и видети како окружење и ризичне активности утичу на његово пословање (на пример, ако је у Националној процени ризика, за институције тржишната капитала одређен низак ризик, а све укупно за целу земљу средњи ризик од прања новца и финансирања тероризма, обвезник ће анализирати факторе који су утицали на резултате националне процене ризика и узети их у обзир приликом анализе ризика свога пословања и анализе ризика својих странака).

НАЦИОНАЛНА ПРОЦЕНА РИЗИКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

На седници Владе Републике Србије одржаној 30. септембра 2021. године донет је Закључак о усвајању Националне процене ризика од прања новца и националне процене ризика од финансирања тероризма, Процене ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине и Процене ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење.

Процене ризика обухватају период од три године, од 1. 1. 2018. године до 31. 12. 2020. године.

Имајући у виду актуелност питања финансирања ширења оружја за масовно уништење и дигиталне имовине, уз ажурирање националних процена ризика од прања новца и финансирања тероризма, сагледани су по први пут ризици којима је изложен систем Републике Србије и у односу на те две области.

На основу анализе предикатних кривичних дела, прегледа претњи по секторима и прекограницчких претњи свеукупна процена претњи од прања новца је „средња“ са тенденцијом „без промене“.

Национална рањивост од прања новца је процењена као „средња“ на основу анализе способности државе да се одбрани од прања новца и анализе секторске рањивости.

Анализа која је извршена ради остваривања горе наведеног циља за Републику Србију показала је да је свеобухватни ризик од прања новца „средњи“.

Процена претњи од прања новца

Предикатна кривична дела која се сврставају у ред високог степена претњи за прање новца су: злоупотреба положаја одговорног лица, пореска кривична дела, злоупотреба службеног положаја, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи и кривична дела извршена од стране организованих криминалних група.

Највећи број предикатних кривичних дела извршен у домаћој јурисдикцији, због чега је претња процењена као висока.

На основу података из кривичних поступака вођених због предикатног и кривичног дела прања новца и то анализом оптужних аката, утврђено је да је 45,89% окривљених гоњено због самопрања, због прања новца за другог оптужено је 30,30% окривљених, док је за прање новца без предикатног кривичног дела оптужено 23,81% свих окривљених. Од укупног броја окривљених против којих су покренути кривични поступци због кривичног дела прање новца укупно 19,05% процесурано је од стране Тужилаштва за организовани криминал.

Сектори који су најизложенији претњи од прања новца су сектор некретнина (инвестирање у изградњу стамбено-пословних објеката, куповину непокретности), сектор организовања онлајн игара на срећу, у оквиру којег се врши обрт великих количина новца и то скоро искључиво у готовини и банкарски сектор, који је и даље један од најизложенијих претњама од прања новца, како због своје величине и важности у оквиру финансијског тржишта, тако и због бројности, услуга и производа које пружа. Следе их сектор мењача с обзиром на то да се у Србији још увек велики обим плаћања обавља у готовини, што за последицу има честе конверзије ефективног страног новца у динар и обрнуто, казина (активан „кеш“ сектор у коме се и уплате играча и исплате добитака обављају у готовини) и сектор рачуновођа (привредна друштва која су била укључена у прање новца користила су услуге рачуноводствених агенција како би радњама извршења кривичног дела дали првид легалних пословних активности).

На основу утврђених критеријума и анализом прикупљених података утврђено је да су друштва са ограниченој одговорношћу и предузетник, форме привредних субјеката са високим степеном претње за прање новца, акционарска друштва и задруге оценом средњег степена и остали облици (командитна друштва и ортачка друштва) оценом ниског степена. Док правна форма регистрованих пољопривредних газдинстава представља растућу претњу.

Растућу претњу у погледу прања новца представљају кривична дела против животне средине, кријумчарење заштићених врста биљака и животиња и коришћење сектора пољопривредних газдинстава за прање новца. Приликом процене прекограницчких претњи од прања новца, анализиране су 164 земље. На основу извршених анализа, формирана је листа 29 земаља које су релевантне са аспекта прекограницчких претњи за прање новца (11 земаља оцењено је високим степеном претње од прања новца). Уочени кључни недостаци на стратешком нивоу се односе на недовољну свест код актера у области спречавања прања новца о комплексности последица које прање новца производи по економски и финансијски систем у земљи, чиме се слаби способност државе да се ефикасно бори са овим проблемом, коришћење

различитих система за електронско вођење предмета и евидентирање података, што значајно отежава вођење статистика о предметима прања новца и захтева додатне напорена прикупљању и анализи података приликом оцене ефикасности и делотворности система. Као кључни недостаци на оперативном нивоу препознати су: блага казнена политика, недовољни капацитети државних органа који се баве борбом против прања новца, недовољан број паралелних и проактивних финансијских истрага, недовољно коришћење свих правних института за одузимање имовине, нарочито тзв. проширеног одузимања имовине, као и неадекватна контрола поступка евидентирања и утврђивања идентитета стварног власника.

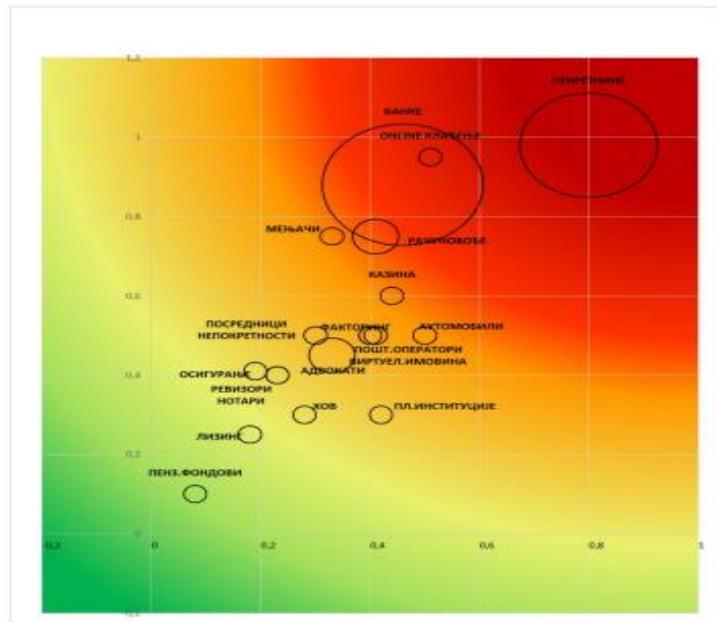
У финансијском делу система најрањивије институције су банке, други пружаоци платних услуга и издаваоци електронског новца и мењачнице. Најрањивији сектори у нефинансијском делу система су сектор некретнине, игре на срећу и рачуноводствене агенције.

Приликом процене ризика, обвезници који су у надлежности Комисије, морају имати у виду и секторску процену ризика, како у поступку процене ризика у односу на целокупно пословање обвезника, тако и када раде анализу ризика за сваку групу или врсту странке, пословног односа, услуге које обвезник пружа и трансакције.

У даљем тексту дат је шематски приказ претњи по секторима.

		Некретнине
	Висок	Онлајн приређивачи игара на срећу
		Банке
	Средње висок/Висок	Рачуновође
		Мењачнице
		Казина
		Посредници у промету непокретности
		Адвокати
	Средњи	Пружачи услуга повезаних са виртуелном имовином
		Промет аутомобила
		Поштански оператори
		Факторинг друштва
	Средњи/Средње низак	Друштва за осигурање
		Тржиште капитала
		Платне институције и институције електронског новца
		Ревизори
		Јавни бележници
	Средње низак	Даваоци финансијског лизинга
		Добровољни пензијски фондови

Табела: Оцена ризика по секторима

Мапа процене ризика од прања новца

Процена рањивости система од прања новца

На бази прикупљених података и информација, сагледаних у светлу претњи од прања новца, способност државе да се одбрани од прања новца оцењена је као „средња“.

Секторска рањивост - На националну рањивост, поред способности државе да се одбрани од претњи од прања новца, утиче и рањивост појединих сектора који могу бити злоупотребљени за прање новца, и у том смислу је приликом израде Националне процене ризика велика пажња била усмерена на обраду података и анализу како финансијског тако и нефинансијског система Републике Србије.

Оцена рањивости друштава за ревизију

Друштва за ревизију припадају сектору који је процењен као ниско рањив у односу на друге нефинансијске секторе, а који је по извршеној процени средње ниско изложен претњи од прања новца. Приликом утврђивања процене рањивости код ревизора имало се у виду следеће: добар режим дозвола за рад ревизорских кућа, неопходност да ревизори морају имати лиценцу за рад, као и да не могу бити осуђивани за дела против права по основу рада, привреде, имовине, правосуђа, прања новца, финансирања тероризма, јавног реда и мира итд. На наведену оцену је утицала и чињеница да је код ревизора присутна висока свест о припадању систему борбе против прања новца и финансирања тероризма, а према оцени коју је о квалитету сумњивих трансакција, дала Управа за спречавање прања новца, ревизори су у односу на све обvezнике из Закона добили највишу оцену за квалитет сумњивих трансакција.

Финансијски сектор

Банкарски сектор Републике Србије је оцењен као средње рањив. Банке у Републици Србији, због свог значаја за финансијски систем и даље имају посебно место у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма. Према мишљењу банака,

комуникација и координација регулатора по питању тумачења закона и решавања неких практичних питања у вези примене закона и подзаконских аката у овој области би могла да се унапреди, а у циљу једнаке примене закона од стране банака и правне сигурности (нпр. различито тумачење Народне банке Србије и Управе за спречавање прања новца у вези са проценом ризика клијента код којих је идентификација спроведена коришћењем средстава електронске комуникације. Имајући у виду да је поступак видео-идентификације само начин утврђивања и провере идентитета странке, који надаље омогућава и коришћење других банкарских производа и услуга, његова рањивост је процењена као ниска, јер је у питању процес који није ништа мање поуздан него идентификација „уживо“.

Оцена рањивости сектора хартија од вредности

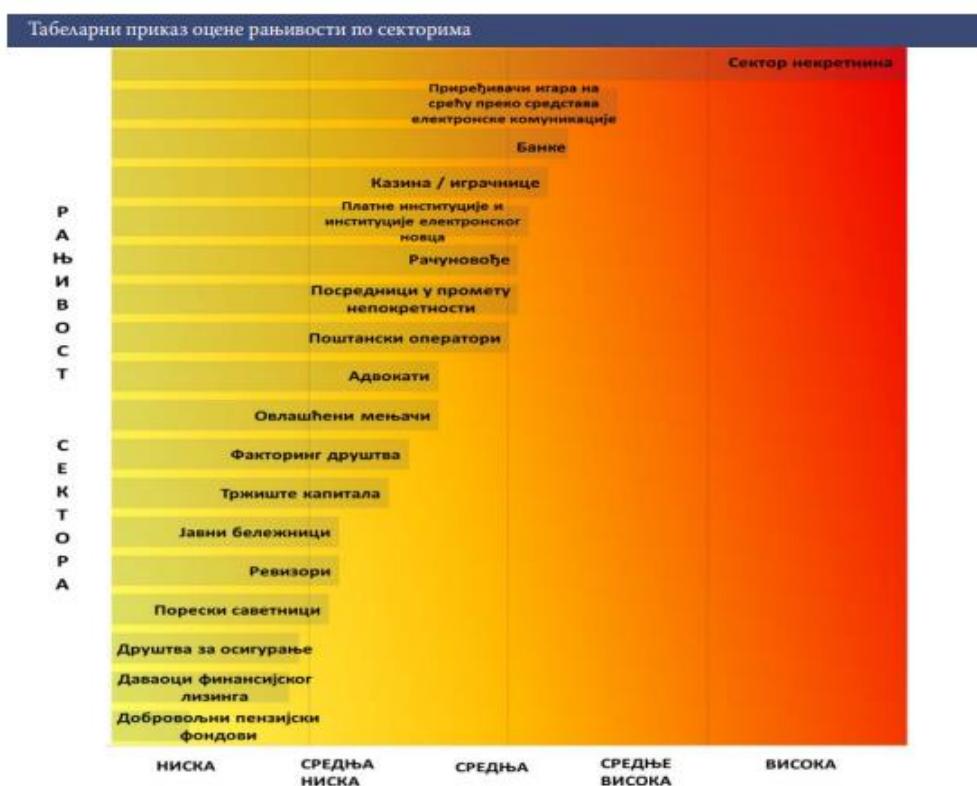
Оцена рањивости сектора хартија од вредности (тржишта капитала) у Републици Србији је средње ниска што значи да је ризик од прања новца и финансирања тероризма у овом сектору присутан, али у мањем обиму. На наведену оцену су утицале утврђене околности које се односе на недовољно развијено и мало тржиште капитала, мало учешће тржишта капитала у структури финансијског система Републике Србије, неликвидно тржиште, велики удео неактивних клијената, чињеница да обvezници не примају готовинске уплате већ се сва плаћања врше посредством рачуна отворених у банкама, стриктне прописе из ове области, надзор заснован на процени ризика, као и доследна примена донетих прописа, како од стране обvezника тако и од стране надзорног органа, Комисије.

Сви финансијски инструменти у Републици Србији су дематеријализовани и гласе на име, што смањује могућност скривања власништва и од великог је значаја са аспекта покушаја прања новца и финансирања тероризма и злоупотребе тржишта капитала у ове сврхе. Оцена сваког појединачног параметра дата је на основу података којима располаже Комисија за хартије од вредности, Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности, Београдска берза, Народна банка Србије, Управа за спречавање прања новца, правосудни органи и друге институције у Републици Србији. Приликом процене општих променљивих, оцене је дао надзорни орган, а консултован је и приватни сектор и узете су у обзир и оцене варијабли дате од стране обvezника. Поред позитивно оцењених варијабли које се односе на свеобухватност правног оквира, надзорне процедуре, доступност и ефективност улазних контрола, ниво знања запослених код обvezника, оно што је предложено у погледу унапређења система борбе против прања новца и финансирања тероризма јесте, пре свега одржавање непосредних презентација и обука за све обvezнике који су у надлежности Комисије, а нарочито за области за које је у непосредном надзору утврђено неразумевање од стране обvezника (на пример, поступак утврђивања стварног власника). У погледу извештавања о сумњивим трансакцијама, оцена Управе за спречавање прања новца је да је ова активност код обvezника који су у надлежности Комисије унапређена у односу на претходни период, у погледу броја и квалитета извештаја, али да треба и даље предузимати активности на подстицању пријављивања сумњивих трансакција од стране обvezника, кроз обуке, потребне софтвере и др.

Све наведено, показује да је утврђени степен рањивости од прања новца и финансирања тероризма за учесника на тржишту капитала, у посматраном периоду 2018-2020. година, остао непромењен у односу на претходну Националну процену ризика.

У даљем тексту дат је табеларни приказ рањивости по секторима.

Табеларни приказ оцене рањивости по секторима

Процена ризика од финансирања тероризма

Национална процена ризика од финансирања тероризма за период 2018-2020. године базирана је на процени претње од тероризма, претњи од финансирања тероризма на националном нивоу, секторског ризика од финансирања тероризма и рањивости земље од финансирања тероризма. Укупна оцена ризика од финансирања тероризма у Републици Србији оцењена је средње ниска узимајући у обзир да је:

- Претња од финансирања тероризма коју представљају терористи и терористичке организације оцењена као ниска;
- Претња од финансирања тероризма на националном нивоу оцењена као средња ка ниској;
- Секторски ризик од финансирања тероризма оцењен као средњи;
- Рањивост земље од финансирања тероризма оцењена као ниска.

Имајући у виду да у посматраном периоду није предузето кривично гоњење због извршења кривичног дела тероризма и других кривичних дела повезаних са њим, међу којима је и финансирање тероризма, претња од финансирања тероризма је ниска.

Република Србија снажно осуђује тероризам у свим његовим облицима, као и све видове екстремизма и радикализма, свесна да комплексност, односно транснационални карактер ових феномена захтева координирано деловање на најширем глобалном плану и бављење свим његовим аспектима у циљу пружања свеобухватног одговора.

Са становишта претњи од финансирања тероризма, сагледавање ризика на унутрашњем плану у односу на спољне ризике је од приоритетног значајна имајући у виду и чињеницу да се финансирање тероризма реализује у несразмерним новчаним средствима у односу на штету коју може да проузрокује, без обзира да ли се ради о извршењу терористичког акта или другим активностима које терористи и њихови симпатизери реализују.

Последице по систем од финансирања тероризма могу настати уколико се не настави спровођење конкретних активности свих ограна власти и институција у борби против тероризма и финансирања тероризма и наруши континуитет усклађивања нормативног оквира са препорукама релевантних међународних институција за борбу против тероризма и његовог финансирања. Имајући у виду да је законски оквир релативно добро постављен у овој области, више пажње би требало усмерити ка дефинисању критеријума и стандарда који би допринели раном откривању и идентификовању таквих лица и трансакција уз пуно поштовање свих начела демократског друштва. У вези са финансирањем тероризма, повећана пажња је неопходна како од обvezника који имају обавезу и интерес да спрече да кроз њихове системе трансферишу средства намењена финансирању тероризма тако и од стране надлежних органа који имају обавезу да онемогуће злоупотребу и делатност правних лица у сврху прикупљања средстава за финансирање тероризма. Сходно наведеном, у циљу предупређивања последица од финансирања тероризма потребно је задржати ефикасан капацитет система за спречавање и борбу против тероризма и финансирања тероризма, извршити анализу нормативног оквира у погледу ефикасности поједињих законских решења и њихове имплементације, у континуитету унапређивати и усавршавати кадровске капацитете и обнављати техничке капацитете тзв. репресивних органа (полиција, тужилаштво, службе безбедности) и тзв. административних и превентивних органа (различити сегменти Министарства финансија - Управа за спречавање прања новца, Управа царина, Пореска управа) за супротстављање финансирању тероризма и радити на подизању свести опасности од тероризма и свих његових појавних облика, те изложености ризику од тероризма тзв. рањивих категорија лица и организација.

Процена ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење

Процена ризика од финансирања ширења оружја за масовно уништење (у даљем тексту: ОМУ) је стратешки документ који представља анализу стања у земљи са циљем да се препознају евентуални ризици од финансирања ширења ОМУ како би држава благовремено препознала претње и рањивости у овом делу са циљем да се ресурси државе усмере на активности које могу помоћи да се одређени ризици ако не отклоне, онда умање.

Безбедносно окружење Србије и ризици који одређују њен геополитички положај

Србија као одговорна чланица Уједињених нација и Организације за европску безбедност и сарадњу која је посвећена јачању регионалног и међународног мира и безбедности, настоји да свим расположивим механизмима, почев од контроле наоружања и разоружање, спречи ширење ОМУ у нашој земљи.

Најзначајнији трендови који, према већини озбиљних аналитичких института у свету, утичу на перспективе међународне безбедности и могуће ширење ОМУ су: континуирани пораст војне потрошње, хронична криза система контроле наоружања, пораст озбиљних глобалних и регионалних геополитичких ривалстава, велики број оружаних сукоба широм света, као и активности различитих недржавних актера и терористичких група које насиљним средствима настоје да остваре своје циљеве.

Државе под санкцијама СБ УН

Под системом санкција УН125 данас се налазе следеће земље чланице: Централноафричка Република (2013), Гвинеја Бисао (2012), ДР Конго (2003), Иран (2006), Ирак (2004), Либан (2006), Судан/Дарфур (2006), Мали (2017), Либија (2011), ДНР Кореја (2006), Сомалија (1992), Јемен (2015) и Јужни Судан (2015), као и Авганистан/Талибани и Al-Qaeda, листа појединача (2002).

Недржавни актери као претња - Тероризам

Развој и доступност савремених комуникационих и информационих технологија увећао је ризик њихове злоупотребе од тероризма не само за комуникацију, финансирање, пропаганду, врбовање или терористичку обуку, већ и за сајбер-терористичке нападе, у којима су информациони ресурси средство, али и објекат напада. Додатну опасност за финансирање тероризма представља и пролиферација оружја за масовно уништење и илегална трговина свим врстама оружја, јер се повећава опасност да оружје, укључујући и ОМУ, дође у посед структура над којима држава нема контролу, посебно терористичких група и појединача.

Међународни и национални оквир

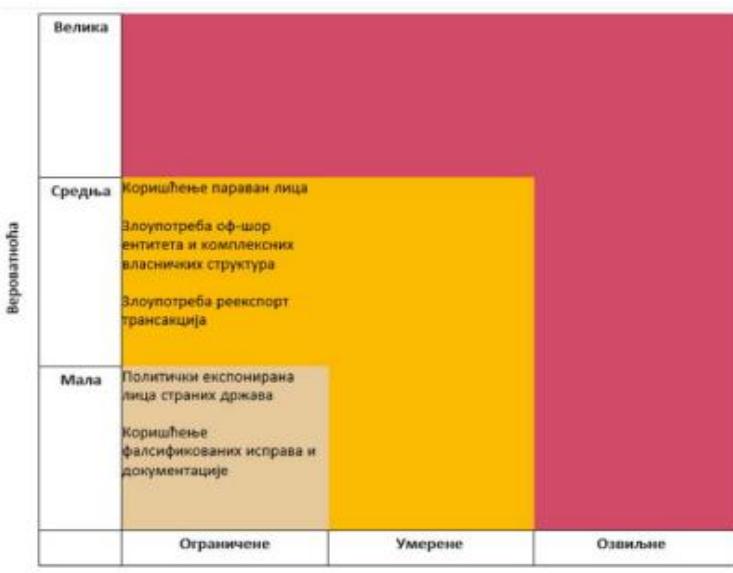
Република Србија континуирано испуњава обавезе које произлазе из Резолуције 1540 Савета безбедности Уједињених нација о спречавању ширења ОМУ и представа за њихово преношење (потврђену Резолуцијом 2572 из 2021. године). Државни органи су предузели већи број активности и на националном нивоу. Тако је Влада Републике Србије априла 2012. године усвојила Национални акциони план за примену Резолуције СБ УН 1540 (за период 2012-2016), и постала прва држава у југоисточној Европи и пета држава чланица УН која је усвојила овакав план. Такође, јануара 2018. године усвојила је нови Национални акциони план (за период 2018-2022), а формирана је и Радна група за праћење његовог спровођења, којом председава представник Министарства спољних послова. Поред тога, усвојена је и Стратегија за спречавање ширења оружја за масовно уништавање Републике Србије, за период 2021-2025. година.

Нормативни оквир

Имајући у виду значај предузимања превентивних радњи и мера у препознавању, откривању и спречавању финансирања ширења оружја за масовно уништење директор Управе за спречавање прања новца је у августу 2018. године донео **Упутство за примену одредаба Закона о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење које се односе на спречавање финансирања ширења оружја за масовно уништење**. Наведени документ има за циљ не само да подигне свест јавности о значају предузимања превентивних радњи и мера у препознавању, откривању и спречавању финансирања ширења оружја за масовно уништење, већ и да помогне обveznicima Закона, као и надзорним органима приликом успостављања одговарајућих политика и процедуре неопходних за примену одредаба. Наведени документ даје смернице обveznicima Закона како да процедурома у области СПН/ ФТ придрже радње и мере за препознавање ризика од ширења ОМУ, индикаторе за препознавање финансирања ширења ОМУ и примену одредаба закона којима се уређује примена циљаних финансијских санкција (Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења ОМУ).

Оцена ризика државе од финансирања ширења оружја за масовно уништење

Закључак Процене ризика од финансирања ширења ОМУ јесте давање оцене ризичности кроз критеријуме понуђене у RUSI методологији: **Свеобухватном анализом напред наведених фактора ризика, ризик од финансирања ширења оружја за масовно уништење је оцењен низак ка средњем.** Виши степен претње носи и трговина са високоризичним земљама, од којих је нарочито значајан ризик који долази од евентуалног преусмеравања те робе. Овај вид представља континуирану претњу и у том смислу додатне провере приликом извозног режима и редовна размена информација јесу активности које се морају наставити, односно у одређеним ситуацијама и интензивирати кроз укључење нових институција које могу бити потенцијално значајне за разматрање ризика.

Ова процена указује да се претње од финансирања ширења ОМУ могу препознати у индикаторима који се доводе у вези са ризицима од злоупотребе:

- Параван лица,
- Офшор ентитета и комплексних власничких структура,
- Политички експонираних лица страних држава,
- Реекспорт трансакција,
- Фалсификованих исправа и документације и сл.

Процена ризика од прања новца и финансирања тероризма у сектору дигиталне имовине

Лица која се баве пружањем услуга куповине, продаје или преноса виртуелних валута или замене тих валута за новац или другу имовину преко интернет платформи, уређаја у физичком облику или на други начин, односно која посредују при пружању ових услуга ушла су у круг обvezника први пут усвајањем Закона о спречавању прања новца и финансирањем тероризма („Службени гласник РС“, бр. 113/17) децембра 2017. године. Дакле, још пре доношења Пете директиве Европске уније у области спречавања прања новца и финансирања тероризма 30. маја 2018. године, наведена лица су већ била обvezници у смислу ЗСПНФТ, а самим тим и учесници домаћег система борбе против прања новца и финансирања тероризма, над којима је надзор вршила НБС (усклађивање са Препоруком 15 ФАТФ).

Идући у корак са Петом директивом ЕУ, изменама и допунама Закона о спречавању прања новца и финансирањем тероризма („Службени гласник РС“, бр. 91/19) које су ступиле на снагу 1. јануара 2020. године дефинисан је појам и значење виртуелних валута, док су већ постојећем кругу обvezника придржани и пружаоци кастоди услуге новчаника (custodian wallet providers) – члан 4, став 1, тач. 17 Закона, чија је дефиниција такође транспонована из Пете директиве.

У децембру 2020. године донет је закон којим се уређује тржиште дигиталне имовине, као и поступак за давање дозволе за пружање услуга повезних с дигиталном имовином и надзор над лицима која пружају наведене услуге (надзор врше Народна банка Србије и Комисија). Поред тога, изменама и допунама Закона проширен је круг обvezника овог закона на све пружаоце услуга повезаних с дигиталном имовином (надзор над применом овог закона такође врше Народна банка Србије и Комисија), те је закон допуњен посебним одредбама које се односе на пружаоце услуга повезаних с дигиталном имовином.

Када су у питању претње повезане са употребом дигиталне имовине у сврхе финансирања ширења ОМУ оне се односе на могућност да услуге пружалаца услуга повезаних с дигиталном имовином злоупотребе државе, организације и појединци у сврху финансирања ОМУ. Када је у питању рањивост она се огледа у томе у којој мери производи и услуге који се нуде у финансијском систему могу бити искоришћене у сврху финансирања ширења ОМУ. С тим у вези, постојећим регулаторним и институционалним оквиром тржиште дигиталне имовине је детаљно регулисано Законом о дигиталној имовини и подзаконским актима надлежних органа (НБС и Комисија), а сви пружаоци услуга повезаних с дигиталном имовином морају добити

дозволу за рад од надлежног органа и под константним су надзором надлежних органа, што подразумева и надзор над спровођењем свих обавеза из Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма (сви пружаоци услуга повезаних с дигиталном имовином су обvezници овог закона).

Поред тога, важећи прописи забрањују употребу софтвера којима се обезбеђује анонимност власника дигиталне имовине, а продавци робе и пружаоци услуга у Републици Србији не могу непосредно прихватати дигиталну имовину у замену за робу/услуге већ искључиво преко лиценцираног пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином.

На основу Закона о дигиталној имовини, на пружаоце услуга повезаних с дигиталном имовином примењују се и одредбе прописа којима се уређује ограничење располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење. У складу са Законом о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење пружалац услуге повезане с дигиталном имовином је дужан да при пружању услуга повезаних с дигиталном имовином утврди да ли има послова или других сличних односа са означеним лицем и да, ако утврди да има, у најкраћем могућем року ограничи располагање имовином означеног лица и о томе одмах, а најкасније у року од 24 часа, обавести Управу за спречавање прања новца. Такође, у складу са Законом о дигиталној имовини, дигитална имовина се сматра имовином, приходом или другом одговарајућом вредношћу у смислу прописа којима се уређује ограничење располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење.

Стога су у великој мери ублажени ризици од злоупотребе пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином за финансирање ширења ОМУ. Међутим, рањивост сектора дигиталне имовине за финансирање ширења ОМУ и даље се може огледати у peer-to-peer размени/трансакцијама и ОТЦ трговању, које се може обављати и употребом анонимне дигиталне имовине, посебно кроз скривени део интернета (енг. deep web), односно најмрачнији део мреже (енг. dark web), посредством ког се тргује дрогом, оружјем, размењују забрањени порнографски садржаји и друго.

У Републици Србији услуге повезане с дигиталном имовином може пружати само привредно друштво (без обзира на правну форму) које има седиште у Републици Србији и дозволу за пружање услуга повезаних с дигиталном имовином. Свим обvezницима Закона, али и општој јавности, на располагању је регистар лиценцираних ПУДИ у Републици Србији који је доступан на интернет презентацији Народне банке Србије, због чега финансијске институције и други обvezници Закона немају потешкоћа у идентификовању ПУДИ који се овлашћено/неовлашћено баве пружањем услуга повезаних с дигиталном имовином. Надзорни органи редовно врше провере да ли поједина лица неовлашћено пружају услуге повезане с дигиталном имовином и предузимају одговарајуће мере према тим лицима ако утврде било какве незаконите активности. Надзор над лиценцираним ПУДИ надзорни органи врше на основу процене ризика сваког појединачног ПУДИ.

Услед бројних регулаторних ограничења, као и материјалности сектора дигиталне имовине у Републици Србији, оцењено је да постоји средњи ризик од прања новца и финансирања тероризма у вези са трансакцијама с виртуелним валутама, а низак

ризик када је реч о инвестиционим и корисничким токенима. Када је реч о ПУДИ у Републици Србији, оцењено је да постоји средњи ризик услед строже регулативе у односу на глобалне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, материјалности овог сектора, као и чинјенице да највећи број банака у Републици Србији онемогућава трансакције с дигиталном имовином на прекogrаничној основи. Ипак, у наредном периоду континуирано ће се пратити сви ризици и у зависности од развоја тржишта могућа је промена ове оцене, на основу закључака изведенih у поступку контроле и редовног праћења релевантних статистичких података.

3. ИДЕНТИФИКАЦИЈА – ПРЕПОЗНАВАЊЕ РИЗИКА

Идентификација почиње препознавањем ризика. Корисно би било да обvezник направи листу потенцијалних фактора који ће се користити како би се препознале претње и рањивости од прања новца, односно финансирања тероризма код обvezника. У листу треба ставити све оне факторе који су препознати на нивоу државе као ризични, а карактеристични су за одређеног обvezника, типологије које су препознате у случајевима прања новца или финансирања тероризма, трендове, као и околности за које је од стране надзорног органа утврђено да нису доволично урађене када је у питању примена Закона (*на пример, ако су на нивоу државе привредна друштва из одређеног региона препозната као ризична и нарочито трансакције са овим лицима, да ли је обvezник препознао ова лица као ризична, са ког их је аспекта у прошлости процењивао, да ли је можда дошло и до злоупотреба од стране ових клијената, а да то није примећено на време и који су разлози због којих на пример трансакције ових клијената нису у датом моменту биле препознате као ризичне са аспекта прања новца. Такође, да ли су можда препознате ситуације код обvezника где је лице које је касније било предмет истраге било клијент обvezника, али није оцењено као ризично и да ли је обvezник могао имати такве податке или не.*).

Након сачињавања једног свеобухватног и широког списка, обvezник може сагледати који од конкретних фактора није доволно значајан за обvezника, или можда обvezник уопште не нуди одређени производ који је на нивоу државе препознат као ризичан, или одређени модели понашања нису карактеристични за обvezника. Самим тим, обvezник одређене ставке може елиминисати са листе, али уколико је препознао у прошлости неке моделе понашања или околности које су се код датог обvezника показале као ризичне, свакако их треба уврстити на список и посебно анализирати.

У овој фази се не може ни за један фактор са сигурношћу рећи да је више или мање ризичан, већ се овде пре може говорити о томе да ли је одређени фактор доволно релевантан да се процени ризик од прања новца или финансирања тероризма (*на пример, приступи код обvezника могу бити различити, тако да се један обvezник може одлучити да пође, од одређених модела понашања, индикатора, трендова и да за почетак користи одређене процене на нивоу државе, а затим да анализира у којој мери су те процене биле карактеристичне за самог обvezника, а други обvezник може изабрати да не крене од модела процене на нивоу државе, већ на пример од ризичних услуга, трансакција, а да затим даље надограђује ове почетне процене, са одређеним типологијама препознатим,*

на пример, за одређене услуге или одређене извршене трансакције, али свакако узима у обзир и резултате националне процене ризика).

Универзалан модел за израду процене ризика не постоји. Постоје одређене смернице, идеје, предлози из домаће и међународне праксе, али на самом обvezнику је да процени која методологија највише одговара његовом раду. (*На пример, фактори који могу бити од значаја за укључење на листу су: врста препознатих кривичних дела у претходном периоду, која су извесна или се сумња да постоје, тј. да су клијенти повезани са нелегалним активностима (медији, разговори, и сл), трансфери ка високоризичним земљама, трансфери из високоризичних земања, износ готовинских трансакција, износ сумњивих извештаја, законска регулатива, усклађеност законских норми, број клијената, удео привредних субјеката, удео физичких лица, резултати надзора, резултати надзора код обvezника, резултати надзора за одређени сектор, број сумњивих извештаја, повратне информације о сумњивим извештајима, систем у коме се послује, добијање дозволе за рад, процедуре за почетак рада, комуникација са државним органима, утицај процедуре групе на рад обvezника, сви производи из националне процене ризика, све услуге из националне процене ризика, трендови препознати у националној процени ризика, методи прања новца, односно финансирања тероризма препознати у процени ризика државе, типови привредних друштава и сл).*

Ризик од прања новца обvezник може процењивати различито од ризика од финансирања тероризма. Странке чије се пословање у већем делу одвија у готовини обvezник мора посебно пратити због ризика од финансирања тероризма. У том смислу посебну пажњу треба посветити пословању непрофитних организација јер су могућности за њихову злоупотребу у смислу финансирања тероризма велике. Географски ризик, кад је у питању финансирање тероризма, изразит је у регонима у којима, на основу података релевантних међународних организација као што су Уједињене нације, терористи имају своје активности.

КАТЕГОРИЈЕ РИЗИКА

Препознавање категорија ризика – ризик странке, ризик трансакције, ризик услуга, ризик различитих видова пословања, географски ризик, јесте први корак за анализу ризика како обvezника, тако и самог клијента, уз напомену да категорије ризика могу да се разликују у зависности од специфичности пословања обvezника и да сваки обvezник узима у обзир категорије ризика у зависности од свог делокруга рада.

Географски ризик

Под географским ризиком подразумева се процена изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма која зависи од подручја на коме се налази територија државе порекла странке, државе порекла већинског оснивача, односно стварног власника странке или лица које на други начин врши контролни утицај над управљањем пословима странке и над вођењем тих послова, као и државе порекла лица које са странком обавља трансакције.

Фактори на основу којих се одређује да ли поједина земља или географска локација носи виши ризик од прања новца и финансирања тероризма укључују:

1) државе према којима су Уједињене нације, Савет Европе, или друге међународне организације примениле санкције, ембарго или сличне мере;

2) државе које су од стране кредитилних институција (FATF, Савет Европе, ММФ, Светска банка и др.) означене као државе које не примењују адекватне мере за спречавање прања новца и финансирања тероризма. Овде се посебно указује на процес - *ICRG FATF* (Радна група за праћење међународне сарадње). После сваког одржаног састанка FATF објављује списак држава које по мишљењу Радне групе не поседују одговарајући систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма;

3) државе које су од стране кредитилних институција (FATF, УН и др) означене као државе које подржавају или финансирају терористичке активности или организације;

4) државе које су од стране кредитилних институција (нпр. Светска банка, ММФ) означене као државе с високим степеном корупције и криминала.

5) оф-шор правна лица, у складу са Законом.

(На пример, процена и оцена ризика зависи и од локације обvezника, односно његових организационих јединица, што значи да ће бити различита код обvezника лоцираних у градовима или мањим местима. Странке из региона могу бити мање ризичне од странака ван региона, односно из држава с којима немамо никакве пословне односе. Повећан ризик од прања новца и финансирања тероризма носе и трансакције које се врише на оф-шор дестинацијама).

Повећан ризик од прања новца и финансирања тероризма носе странке које имају уговорни однос и обављају пословну делатност са лицима из оф-шор зона. Обvezник је дужан да утврди поступак по коме утврђује да ли је странка или правно лице које се јавља у власничкој структури странке оф-шор правно лице, у складу са Законом (на пример, за брокерско-дилерско друштво високоризична ће бити странка која врши трансакције хартијама од вредности, а као купци се појављују непознате или новоосноване компаније, а посебно оне које долазе са оф-шор дестинација. Такође, већи је ризик од прања новца и финансирања тероризма када странка долази из земље која, на основу података релевантних међународних организација и Управе за спречавање прања новца, не примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма или се трговање обавља на берзама из тих земаља. Као још један пример високог ризика може бити трговање хартијама од вредности у корист правних лица са оф-шор дестинација која користе услуге кастодија банака (депозитара) у пословима вођења власничких рачуна и салдирања трансакција, како би прикрили свој идентитет. Такође, већи ризик има странка са којом друштво за ревизију успоставља пословни однос уколико обавља значајне трансакције са компанијама које имају седиште на оф-шор дестинацијама).

Ризик странке

Обvezник самостално утврђује приступ заснован на процени ризика странке, на основу опште прихваћених принципа и сопственог искустава. Ризик странке подразумева процену да ли је странка, са којом обvezник сарађује, повезана са вишим ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

На већи ризик могу указати следеће активности које обављају странке:

- 1) Странка приликом успостављања пословног односа са обvezником избегава лично појављивање, већ инсистира на посредном контакту;
- 2) Странка своје пословне односе или трансакције обавља (или је обављала) у неуобичајеним околностима, као на пример:
  - знатна и неочекивана географска удаљеност између локације странке и обvezника са којим странка успоставља пословни однос или врши трансакцију,
  - често и неочекивано успостављање, без економског оправдања, пословних односа сличне врсте са више обvezника, као што је отварање рачуна код више обvezника, закључивање више уговора о пружању услуга у краћем периоду и сл.,
  - отказивање чланства одмах након закључења уговора о чланству у фонду,
  - захтев да се средства акумулирана на индивидуалном рачуну члана фонда исплате на текући рачун трећег лица, или на рачун лица на територији државе у којој се не примењују строги стандарди у области спречавања прања новца и финансирања тероризма,
  - набавка робе или услуга које никада нису биле предмет пословања странке или набавка робе по вишим ценама од тржишних без јасних разлога за такву набавку
  - инсистирање на тајности трансакције и сл.;
- 3) Странке чија је структура таква да је тешко утврдити стварног власника или лица које има контролни удео, странке у чијој су структури препознати трастови, странке које користе трећа лица, странке код којих је, због структуре, правне форме или сложених и нејасних односа, тешко утврдити идентитет њихових стварних власника или лица која њима управљају, као што су пре свега: фондације, трастови или слична лица страног права, затим доброворне и непрофитне невладине организације, као што су нпр. правна лица с нејасном власничком структуром и која није основала компанија из земље која примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма који су на нивоу стандарда прописаних Законом;
- 4) Странка обавља делатност за коју је карактеристичан велики обрт или уплате готовине (на пример: ресторан, кладионица, пумпа, мењачница, казино, цвећара, трговац племенитим металима, аутомобилима, уметничким делима, превозник робе и путника, спортско друштво, грађевинска фирма, инвеститор у изградњу некретнина...);
- 5) Хуманитарне и друге непрофитне организације, нарочито ако су регистроване у иностранству, где се тешко може испратити ток средстава и које не подлежу ниједном виду надзора и контроле;
- 6) Тзв. повремене странке – странке које имају спорадичну активност која се не може објаснити а чије трансакције су у значајним вредностима;
- 7) Странке које имају рачуне код различитих финансијских институција на истом подручју без видљиве економске оправданости;
- 8) Странка без посебног разлога захтева брзо обављање посла или трансакције без обзира на веће трошкове које ће овако поступање изазвати;
- 9) Странка нуди новац, поклоне или друге погодности као противуслугу за послове за које постоји сумња да нису у потпуности у складу са прописима;
- 10) Странка жeli да увери обvezника да није потребно да попуни или приложи неки од потребних докумената;

- 11) Странка избегава да достави потребну документацију или обvezник има сумњу да је достављена документација тачна или потпуна;
- 12) Странка обавља делатност која је у складу са Националном проценом ризика означена као високоризична;
- 13) Странци није познато где се чува пословна документација;
- 14) Странка нема запослених, нити пословне просторије, а што није у сразмери са обимом пословања;
- 15) Странка врши честе промене назива, седишта, власничке структуре, статусне промене и др.;
- 16) Приватни инвестициони фондови, као странке;
- 17) Алтернативни инвестициони фондови, као странке;
- 18) Странка често мења брокерско-дилерска друштва у настојању да прикрије активности на тржишту капитала и финансијско стање или има више рачуна код различитих брокерско-дилерских друштава;
- 19) Странка која раније није била активна, изненада обавља трансакције на тржишту капитала у великим обимима и вредностима;
- 20) Странка исказује неубичајен захтев за заштитом приватности, посебно у вези са подацима који се односе на њен идентитет, делатност, имовину или пословање;
- 21) Странка одустаје од налога ради избегавања утврђивања идентитета након што је у складу са одредбама закона упозната са обавезом да се идентификује;
- 22) Странка не показује интересовање за провизију, друге трошкове и ризике трансакције;
- 23) Странка је новоосновано домаће правно лице чији је оснивачки капитал мали а улаже значајне суме новца у трговање хартијама од вредности;
- 24) Познато је да странка има пријатеље или чланове породице који раде за издаваоца хартија од вредности;
- 25) Странке код којих постоји сумња да је лице означенено на „дрним листама“ (консолидована листа Комитета за санкције на основу Резолуције 1267 Савета безбедности Уједињених нација, „црне листе“ ЕУ и друге) или да лице повезано са лицима која се налазе на наведеним листама;
- 26) Странка се у средствима јавног информисања доводи у везу са тероризмом/финансирањем тероризма/екстремизмом и фундаментализмом/верским радикализмом;
- 27) Странци трговци оружјем и произвођачи оружја;
- 28) Нерезиденти и странци;
- 29) Странка која је функционер Републике Србије, односно лице које обавља или је у последње четири године обављало високу јавну функцију у земљи и то функцију:
  - председника државе, председника Владе, министра, државног секретара, посебног саветника министра, помоћника министра, секретара министарства, директора органа у саставу министарства и његових помоћника, и директора посебне организације, као и његов заменика и његових помоћника,
  - народног посланика,
  - судије Врховног касационог, Привредног апелационог и Уставног суда,
  - председника, потпредседника и члана савета Државне ревизорске институције,
  - гувернера, вицегувернера и члана Савета гувернера Народне банке Србије,

- на високом положају у дипломатско-конзулярним представништвима (амбасадор, генерални конзул, отправник послова)
- члана органа управљања у јавном предузећу или привредном друштву у већинском власништву државе,
- члана органа управљања политичке странке,
- странка која је члан уже породице функционера: брачни или ванбрачни партнери, родитељи, браћа, сестре, деца, усвојена деца и пасторчад, и њихов брачни или ванбрачни партнер,
- странка која је ближи сарадник функционера, односно свако физичко лице, које остварује заједничку добит из имовине или успостављеног пословног односа, или има било које друге близске пословне односе са функционером;

30) Странка која је функционер друге државе, односно лице која обавља или је у последње четири године обављало високу јавну функцију у другој држави и то функцију:

- шефа државе и/или владе, члана владе и његовог заменика,
- изабраног представника законодавног тела,
- судије врховног и уставног суда или другог судског органа на високом нивоу, против чије пресуде, осим у изузетним случајевима, није могуће користити редовни или ванредни правни лек,
- чланова рачунског суда, односно врховне ревизорске институције и чланова органа управљања централне банке,
- амбасадора, отправника послова и високог официра оружаних снага,
- члана управног и надзорног одбора правног лица које је у већинском власништву стране државе,
- члана органа управљања политичке странке,
- странка која је члан уже породице функционера: брачни или ванбрачни партнери, родитељи, браћа, сестре, деца, усвојена деца и пасторчад, и њихов брачни или ванбрачни партнери,

- странка која је ближи сарадник функционера, односно свако физичко лице, које остварује заједничку добит из имовине или успостављеног пословног односа, или има било које друге близске пословне односе са функционером,

31) Странка која је функционер међународне организације, односно физичко лице које обавља или је у последње четири године обављало високу јавну функцију у међународној организацији, као што је: директор, заменик директора, члан органа управљања, или другу еквивалентну функцију у међународној организацији;

32) Стране финансијске институције земаља које не примењују стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, осим оних које су основале групације из земаља с беле листе;

33) Спортска друштва;

34) Странке са пребивалиштем или седиштем у ентитетима који нису субјект међународног права, односно нису међународно признати као државе (такви ентитети дају могућност фиктивне регистрације правног лица, омогућавају издавање фиктивних идентификационих докумената и сл.).

- 35) Странка је страно правно лице која не обавља или којој је забрањено обављање трговинске, производне или друге делатности у држави у којој је регистрована (ту се ради о правном лицу са седиштем у држави која је позната као ош-шор финансијски центар, и за коју вреде одређена ограничења код непосредног обављања регистроване делатности у тој држави);
- 36) Странка је фидуцијарно или друго слично друштво страног права са непознатим или прикривеним власницима или управом (ту се ради о друштву страног права које нуди обављање заступничких послова за треће лице, тј. друштва, основана закљученим уговором између оснивача и управљача, који управља имовином оснивача, у корист одређених лица корисника или бенефицијара, или за друге одређене намене);
- 37) Странка је финансијска организација која за обављање својих делатности не треба, односно није обавезна добити лиценцу одговарајућег надзорног тела, односно, сагласно са матичним законодавством, није субјект мера на подручју откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма;
- 38) Странка је непрофитна организација (установа, друштво или друго правно лице, односно субјект који не обавља привредну делатност) и испуњава један од следећих услова:
- има седиште у држави која је позната као оф-шор финансијски центар,
  - има седиште у држави која је позната као финансијски, односно порески рај,
  - има седиште у држави која није потписница Споразума о оснивању ЕУ,
  - међу њеним члановима или оснивачима је физичко или правно лице која је резидент било које од држава наведених у претходној тачки;
- 39) Странка је страно правно лице, основано издавањем акција на доносиоца;
- 40) Странка употребљава адресе поштанских сандучића и друге врсте поштанских адреса уместо улице и броја или су адреса и контакт подаци које је дала странка нетачни или непостојећи. (на пример пошта упућена на адресу странке се враћа са назнаком да је странка „непозната на адреси“ или је број телефона који је странка приликом идентификације оставила како контакт телефон непостојећи или недоступан);
- 41) Странка, обvezник ревизије, сваке године закључује уговор са новим овлашћеним ревизором,
- 42) Странка не омогућава овлашћеном ревизору да погледа пословни простор странке за који је заинтересован (нпр. производни део предузећа), што може указивати на сумњу да се ради о фиктивном предузећу,
- 43) Одговорно лице странке не познаје добро своје пословање или је видно незаинтересовано за пословање,
- 44) Странка обавља делатност која је у складу са Националном проценом ризика означена као високоризична,
- 45) Странка врши притисак на друштво за ревизију а све у циљу добијања немодификованиог мишљења,
- 46) Странка неочекивано показује велико занимање за контроле и политике њиховог спровођења, добро познаје правила о обавештавању о сумњивим трансакцијама и делује као да је врло добро упозната са предметима који се односе на прање новца и финансирање тероризма,

- 47) Странка неуобичајено касни са достављањем књиговодствене документације и друге документације која се тражи у току спровођења ревизије,
- 48) Странка ревизору образлаже природу послана сумњив начин,
- 49) Странком се управља путем неформалних канала (нпр. путем породичних или пријатељских односа),
- 50) Иако је природа пословања странке таква да оно није непосредно везано за криптоимовинска права странка ипак послује са криптоимовинским правима, односно поседује већу количину криптоимовинских права.

(На пример, када успоставља пословни однос обвезнину процењује тип странке са којом закључује пословни однос у односу на форму привредног друштва. На основу анализе претходних сумњивих активности, типолошких случајева и ризике државе, одређене форме привредних друштава носе већи ризик од прања новца и финансирања тероризма. Конкретно, анализом претходних година и случајева прања новца уочено је да се у свим предметима прања новца појављује друштво са ограниченим одговорношћу као форма која је најзаступљенија, када лица повезана са нелегалним активностима региструју компаније. Обвезнину приликом процене ризика мора узети и ове околности у обзир.

Странка је друштво са ограниченим одговорношћу разверстана у мало правно лице регистрована у земљи, са једноставном власничком структуром. Странка углавном послује са готовином и има више овлашћених лица за располагање средствима. Странка може бити процењена као средњеризична на основу ових података на нивоу клијента. Када се гледа ризик на нивоу обвезнине, корисно је сагледати и утицај, тј. последице ризика на самог обвезнине и сама ризичност може се разликовати. У овом примеру, уколико су највећи број странака код једног обвезнине управо мала или средња правна лица, без обзира на једноставну власничку структуру, утицај, тј. дејство на самог обвезнине и његов углед, репутацију може бити велики и зато би процена ризика гласила висок на нивоу обвезнине.

Уколико обвезнине имају комплексне власничке структуре, али је њихов број занемарљиво мали и немају значајно пословање, иако би сама странка била процењена као високоризична због комплексне власничке структуре, утицај на пословање обвезнине је занемарљиво мали и са аспекта обвезнине ризик би могао да буде процењен као низак.

Странка код које се врши ревизија финансијских извештаја не зна да објасни природу неких трансакција и послова, не познаје довољно послове које обавља, не доставља документацију коју тражи ревизор у уобичајеном року и слично).

Ако је странка правно лице са сложеном власничком структуром, обвезнине је дужан да о разлозима такве структуре прибави писмену изјаву од стварног власника странке или заступника странке, као и да размотри да ли постоји основ сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, да о томе сачини службену белешку, коју ће чувати у складу са Законом.

Такође, приликом процене ризика странке обвезнине мора имати у виду и процену ризичних форми привредних субјеката, тако да обвезнину приликом успостављања

пословног односа мора више пажње посветити процени и анализи ризика друштава која су у Националној процени ризика процењена као ризичнија.

Такође, са аспекта процене ризика од финансирања тероризма лица која долазе из непрофитног сектора, морају бити анализирана са дужном пажњом.

Поред наведеног, приликом идентификовања и утврђивања нивоа ризика странке, обvezник је дужан да у свему поступа у складу са одредбама Закона о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење („Службени гласник РС“, број 29/2015, 113/2017 и 41/2018) и користи доступне базе података за утврђивање означених лица. <http://www.unsearch.apml.gov.rs/>

Ризик трансакције

Повећан ризик трансакције постоји код следећих трансакција:

1. Трансакције које знатно одударају од стандардног понашања странке;
2. Трансакције које немају економску оправданост (*нпр. учестало трговање хартијама од вредности када се куповина обавља уплатом готовине на наменске рачуне, а убрзо затим продаје испод цене - тзв. трговање хартијама од вредности с планираним губитком*);
3. Трансакције које се спроводе на начин којим се избегавају стандардни и уобичајени методи контроле;
4. Трансакције које обухватају више учесника без јасне економске одређености, више међусобно повезаних трансакција које се обављају у краћем периоду или у више интервала узастопно, у износу који је испод лимита за пријављивање Управи за спречавање прања новца;
5. Трансакције код којих странка очигледно прикрива прави основ и разлог спровођења трансакције;
6. Трансакције код којих странка одбија да достави документацију;
7. Трансакције код којих документација не одговара начину спровођења саме трансакције;
8. Трансакције код којих извор средстава није јасан или се не може утврдити њихова веза с пословањем странке;
9. Најављене блок трансакције акцијама а нарочито када се као купци појављују новоосноване компаније или компаније регистроване на оф-шор дестинацијама;
10. Трговање акцијама на организованом тржишту које су биле предмет залоге по основу позајмица одобрених власницима акција – тзв. провлачење акција кроз берзу;
11. Трансакције које би странка извршила у име и за рачун лица или субјекта против којег су на снази мере Уједињених нација или Савета Европе;
12. Пословни односи који би били склопљени у корист лица или субјекта који се налази на попису лица или субјеката против којих су на снази мере ОУН или ЕУ;
13. Пословни односи који укључују сталне или велике уплате новчаних средстава са или/и на рачун странке који је отворен у кредитној или финансијској институцији земље која није чланица ЕУ, односно пословни односи, које у своје име и за рачун странке, као пуномоћник склопи, односно обави страна кредитна финансијска или друга фидуцијарна институција са седиштем у држави која није чланица ЕУ,

14. Пословни односи склопљени без личне присутности странке код обveznika,
15. Трансакције авансних плаћања или уплата, а вероватноћа реализације посла је мала обзиром на пословну политику странке,
16. Необјашњиве флуктуације у билансу успеха – неусклађеност билансних позиција (неоправдано високи приходи у односу на расходе),
17. Необичне и сложене трансакције, нарочито оне крајем и почетком извештајног периода,
18. Трансакције код којих се фактурише услуга за коју се не може са сигурношћу утврдити да ли је заиста извршена,
19. Готовинске уплате по основу докапитализације друштва или значајне готовинске уплате по основу позајмица од стране физичких лица
20. Учестале трансакције у великим износима које нису у складу са редовним пословањем.

(На пример, код процене ризика трансакције треба поћи од одговора на следећа питања: Шта је предмет трансакције? Да ли је трговина акција на берзи или ван берзе? Да ли је стицање акција кроз понуду за преузимање? Да ли се ради о ФОП трансакцијама (поклон, наследство, судска решења)? Да ли је трансакција необично висока узимајући у обзир дотадашње трансакције конкретног клијента? Да ли су подаци у презентованој документацији ревизору усаглашени? Да ли лу књижења промена у финансијским извештајима вршина на основу веродостојних докумената?).

Као трансакције, које представљају високи ризик за прање новца и финансирање тероризма, убрајају се и:

- уплата новчаних средстава с рачуна странке, односно исплата новчаних средстава на рачун странке, који је различит од рачуна који је странка навела при утврђивању идентификације, односно, преко којег уобичајено послује или је пословала (посебно ако се ради о плаћању у иностранству);
- трансакције намењене лицима са пребивалиштем или седиштем у држави која је позната као финансијски, односно порески рај;
- трансакције намењене лицима с пребивалиштем или седиштем у држави која је позната као оф-шор финансијски центар;
- трансакције намењене непрофитним организацијама које имају седиште у држави, познатој као оф-шор финансијски центар, држави познатој као финансијски, односно порески рај.

Код обvezника који су у надлежности Комисије трансакције које носе висок степен ризика су и:

1. Учестало трговање хартијама од вредности када се куповина обавља уплатом готовине на наменске рачуне, а убрзо затим врши продаја хартија од вредности испод цене;
2. Уговорене блок трансакције акцијама, а нарочито када се као купци појављују непознате или новоосноване компаније, а посебно оне које долазе са оф-шор дестинација;

3. Куповина хартија од вредности која се обавља средствима уплаћеним на више рачуна у различитим банкама, а нарочито ако су депонована средства у износу нешто испод износа за пријављивање;
4. Странка улаже у ликвидне хартије од вредности са високим приносима, а не показује интерес за резултате или их изненада и без разлога продаје;
5. Трговање акцијама у берзанском и ванберзанском пословању које су биле предмет залоге по основу одобрених позајмица власницима акција – тзв. провлачење акција кроз берзу;
6. Странка показује интерес за куповину хартија од вредности за велике износе без посебних анализа или савета инвестиционог саветника, а таква трансакција нема јасну финансијску сврху;
7. ФОП трансакције (*free of payment*) – трансакције прекњижавања власништва хартија од вредности које врше брокерско-дилерска друштва у име својих странака код централног регистра хартија од вредности;
8. Прекњижавање акција у виду поклона лицима која нису у сродству, поклон акција од стране радника у корист руководства правног лица, прекњижавање акција које као правни основ имају судска или вансудска поравнања између лица у већим износима, активирање залоге за неизвршење обавеза за одобрене позајмице, унос акција ради оснивања правних лица, уговори о спајању уз припајање, као и прекњижавања хартија од вредности између лица у конзорцијуму;
9. Странка често купује или продаје хартије од вредности у износима које су незнатно испод износа од 15.000 ЕУР;
10. Странка која раније није била активна, изненада обавља трансакције на тржишту капитала у великом обиму и вредности;
11. Трговање хартијама од вредности у случајевима када власници хартија дају овлашћења трећим лицима да управљају њиховим власничким и новчаним рачунима и где постоје „повезане“ новчане трансакције у трговању са хартијама од вредности између власника и овлашћених лица;
12. Трговање хартијама од вредности од стране правних лица са оф-шор дестинација која користе услуге кастодија банака (депозитара) у пословима вођења власничких рачуна и салдирања трансакција;
13. Странка покушава да створи слику стварне трговине хартијама од вредности, а врши фиктивну или симуловану трговину тим хартијама од вредности;
14. Странка врши значајне куповине или продаје хартија од вредности непосредно пре објављивања вести која утиче на цену тих хартија од вредности.
15. Странка која тргује хартијама од вредности мале вредности изненада узима значајан удео у одређеним хартијама од вредности и од њих остварује значајан профит.
16. Странка учествује у унапред договореном или неконкурентском трговању хартијама од вредности;
17. Трговање хартијама од вредности које су биле неликвидне дужи времененски период се врши изненада, преко два или више неповезаних рачуна у брокерско-дилерском друштву или у више друштава;

18. Трансакције једне или више повезаних страна искључиво тако да једна страна остварује добит, а друга губитак;
19. Странка се распитује о томе колико брзо би могао да ликвидира рачун не објашњавајући зашто то намерава, или дајући сумњива објашњења;
20. Странка потписује приступницу фонду и купује инвестиционе јединице за већи износ новца, а не показује интересовање за приносе и пословање фонда, провизије и друге трошкове или их изненада и без разлога продаје;
21. Странка врло брзо после уплате инвестиционих јединица раскида уговор захтевајући да се исплате изврше упркос чињеници да вредност инвестиционих јединица има тренд раста;
22. Пренос инвестиционих јединица на трећа лица путем уговора о поклону а нарочито ако су у питању поклони у корист физичких лица која нису у сродству, и који нису економски и пословно логични;
23. Странка врши уплате у инвестициони фонд из различитих банака или са другог рачуна од оног који је наведен у уговору за исплату или пак често долази у Друштво и врши измене својих инструкција у уговору у вези са бројем рачуна и банком за исплату;
24. Друштво за управљање инвестиционим фондовима има сазнање да странка - физичко лице, врши уплате за куповину инвестиционих јединица лично и посредством бројних других физичких лица или преко привредног друштва чији је оснивач;
25. Странка захтева да се средства акумулирана на индивидуалном рачуну члана фонда исплате на текући рачун трећег лица, или на рачун лица на територији државе у којој се на основу података релевантних међународних организација и Управе за спречавање прања новца, не примењује стандарди у области спречавања прања новца и финансирања тероризма;
26. Странка купује инвестиционе јединице чија је вредност неуобичајено висока у односу на уобичајене куповине инвестиционих јединица и финансијске могућности странке;
27. Странка се распитује о томе колико брзо би могла да реализује откуп инвестиционих јединица и да ликвидира рачун не објашњавајући зашто то намерава, или дајући сумњива објашњења;
28. Странка оснива, без оправданог разлога, велики број повезаних лица која изненада почињу да међусобно послују без посебно уочених економских разлога;
29. Расподела нераспоређене добити настале на основу фиктивног пословања;
30. Странка врши конверзију својих потраживања у учешће у капиталу;
31. Странка купује полисе за запослене, а број запослених је мањи од броја купљених полиса, полисе се купују на лица која нису запослена у фирмама.
32. Мали број трансфера на приватни или пословни банковни рачун странке у готовини или трансфера од неповезаних лица за којима следи низ узастопних трансфера са малим временским размаком у познате облике ДИ, који нису у складу са подразумеваном наменом рачуна или природом предузећа;
33. Поновљено комплетно или парцијално подизање знатних износа готовине са једног или више банковских или платних рачуна које врши странка током

релативно кратког временског периода, без икакве очигледне неопходности и у комбинацији са поновљеним безготовинским примањима новчаних износа (при чему износи примљени у случају трговца дигиталном имовином наизглед потичу од продаје дигиталне имовине);

34. Странка погрешно представља претходно трговање дигиталном имовином или инвестиционо искуство (нпр. наводи да је велики трговац са више рачуна на неколико различитих берзи) како би објаснила велике обиме трансакција на свом рачуну;
35. Куповина ДИ се нуди или је врши купац који:
  - a. Нуди своје услуге преко интернета укључујући преко друштвених мрежа али није регистрован као ПУДИ у јурисдикцији у којој се налази,
  - b. Нуди да купи или прода ДИ странкама за готовину,
  - c. Наплаћује неуобичајено висок проценат накнаде за замену у односу на друге ПУДИ брокере или берзе, и/или
  - d. Ред величине његових ДИ трансакција повезаних са његовим банкарским или платним рачуном није уверљив када се посматра у односу на познато или очекивано коришћење за приватне потребе.
36. Странка је присутна на друштвеним мрежама где наизглед промовише брокерске услуге везане за ДИ на секундарном тржишту.
37. ДИ чији пренос се врши се преусмерава преко холдинг компаније или параван фирме, а не иде директно на ПУДИ берзу у првој инстанци без легитимног инвестиционог или пословног разлога за такво поступање.
38. Странка ПУДИ берзе не може да организује продају или подизање ДИ преко берзе већ мора да користи берзе „трећа лица“ или друге процесоре. (односно, омогућава ПУДИ-у да избегне прикупљање било каквих информација о својим корисницима што би оставило следљив траг кретања валуте).
39. Прилика за инвестирање повезана са ДИ са поновљеним уверавањима о њеној вредности која је повезана са ICO која ће се догодити у неодређеном тренутку у будућности.
40. Информације садржане белом папиру за ДИ или друге блокчејн пројекте су лошег квалитета, непотпуне, обманујуће или са мало података о предложеној вредности имовине.
41. Пројектанти повезани са ДИ или блокчејн пројектом су анонимни или се помињу под својим „ратним именима“, или информације које се о њима дају не могу да се провере из отворених извора информација.
42. Промотивни материјал за ДИ садржи тврђење које изгледају да су намењене обмани потенцијалних инвеститора (тј. инвеститорима са ограниченим знањем о техничким аспектима дигиталне имовине) о статусу ДИ или друге основне имовине.
43. Нема приступа паметном уговору, коду (условима уговорног споразума) или техничким информацијама о уговору о токену (паметни токен који садржи адресе и салда рачуна).
44. Не постоји јасан или разуман начин да се ДИ прода или да се изађе из блокчејн пројекта како би се повратила уложена средства.

45. Значајан публицитет се ствара око ICO и укључује нереалне гаранције које се односе на повраћај на уложену.
46. Промотивне информације описују ДИ као облик робе која није регулисана или тврђе да не захтева одобрење државе
47. Промотивне информације о ДИ обухватају информације о њеној вредности, али без доказа о основи за утврђивање вредности или вредности повезане имовине или услуга
48. Промотери ICO достављају или се позивају на извештаје о „ревизији“ како би валидирали постојање или вредност ДИ о којој је реч.
49. Промотери захтевају, као услов инвестицирања, да имају комплетну контролу над ДИ странке и активностима предузетим у вези са истом (тј. активностима замене; могућношћу преноса ДИ).
50. Покушаји да се информацијама о процени вредности ДИ поткрепи нереално повећање имовине о којој је реч, упркос упоредним подацима за другу ДИ у односу на укупну активност на тржишту.
51. Значајно присуство негативних објава на отвореним потрошачким вебсајтовима, блоговима група за заступање интереса и у објавама на друштвеним мрежама у којима се тврди да ДИ или шема за токене јесте заправо шема за multi-level marketing (MLM).
52. Странка тврди да је трансфер средстава везан за куповину NFT, без информација из отворених извора о уметнику или креатору основне имовине.
53. Странка тражи хитну препродају НФТ убрзо по куповини, где то не би донело економску корист за странку.
54. Странке тврде да приходи размењени из приватног е-новчаника у декретну (фиат) валуту потичу од улагања у НФТ, али нису у стању да објасне природу основне имовине или берзе са којег потиче.
55. Странка премешта НФТ са неколико приватних е-новчаника на пружаоца кастоди услуге новчаника, али није у могућности да пружи образложење за трансфере.
56. DApp обухвата неколико централизованих функција које пројектанту дозвољавају да преузме контролу над токенима, што није јасно описано у промотивном материјалу.
57. Вебсајт повезан са DApp је нефункционалан или је затворен; канали на друштвеним мрежама који промовишу DApp немају никакав тренутни саобраћај или углавном садрже притужбе корисника о нереаговању пројектанта на питања или изражену забринутост.
58. Бројке о годишњем проценту приноса или приходу су изузетно високе у односу на друге DApp.
59. Дистрибуирање DApp токена је концентрисано на мали број страна, као што су пројектанти или „китови“ који контролишу већину понуде.
60. Докази да се притужбе или изражена забринутост корисника намерно уклањају са вебсајтова или им се забрањује приступ DApp-у.

(На пример, ималац акција даје акције у залогу на име краткорочног зајма који се исплаћује у готовини – нелегално стеченим новцем. Залога се евидентира у Централном регистру хартија од вредности. Након протека рока за враћање зајма и активирања залоге, зајмодавац добија свој новац након продаје акција на берзи или, ако то није могуће, постаје власник акција. На тај начин је обезбедио легално порекло новца у вредности тако стечених акција.

Странка никада није инвестирала у власничке хартије од вредности али то уради у неком повољном тренутку.

Отуђење акција малих акционара у виду давања акција као поклон директорима предузећа без званичне надокнаде, иако се у пракси врше исплате новца „на руке“ малим акционарима.

Странка улаже значајне суме новца у куповину хартија од вредности и продаје их без обзира што цена истих расте и тражи да се трансакција заврши што пре.

Странка купује инвестиционе јединице фонда са више рачуна код различитих банака и након кратког времена их продаје.

Странка остварује значајне приливе од оф-шор компанија или узима зајмове од фирмама у пореским рајевима или зајмове са гаранцијом банке у пореским рајевима.

Странка има сложену власничку структуру у односу на делатност коју обавља, такође има сумње да се ради о фиктивним трансакцијама, као и да странка остварује значајне приливе од оф-шор компанија, за које је тешко идентификовати власничку структуру. Такође, странка сваке године закључује уговор са различитим привредним друштвима за ревизију. Приликом успостављања пословног односа, странка је избегавала лично појављивање, већ је инсистирала на посредном контакту. Странка нема своје пословне просторије, пословање странке нема економску оправданост.

Странка плаћа за робу или услугу које не могу да се повежу са описом делатности коју странка обавља нити са уобичајеним пословним активностима странке (на пример странка која се бави консултантским услугама одједном плаћа велике износе за набавку неке сировине фирми која има седиште у оф-шор зони).

Ризик услуга

Ризик услуга односи се на следеће услуге:

- 1) Услуге које су нове на тржишту, тј. нису раније нуђене у финансијском сектору и морају се посебно пратити ради утврђивања стварног степена ризика;
- 2) Електронско испостављање налога за трговину хартијама од вредности у случајевима које обvezник предвиди својом процедуром;
- 3) Пружање оних врста услуга за које је запослени у обvezнику на основу свог искуства проценио да носе висок степен ризика;
- 4) Пружање услуга отварањем тзв. заједничких рачуна који мобилишу средства из различитих извора и од различитих клијената, а која се депонују на један рачун отворен на једно име;
- 5) Авансно плаћање услуга код којих није извесно да ће услуга бити извршена;
- 6) Услуге које су међународно признати извори идентификовали као високоризичне услуге, као што су међународне кореспондентске банкарске услуге;

7) Нови иновативни производи или услуге које обvezник не пружа непосредно, већ се за њихово пружање користе различити посредници или други канали код обvezника.

(На пример, трговање хартијама од вредности у иностранству, посредством иностраних брокера. У случају пријема налога за трговање, већи је ризик од прања новца приликом испостављања налога електронским путем или путем платформи за трговање или коришћењем мобилних телефона, него када се налози испостављају непосредно. У случају пружања услуге пријема и преноса налога за трговање хартијама од вредности вероватноћа да се те услуге користе за прање новца, односно финансирање тероризма су веће него код нпр. услуга инвестиционог саветовања или управљања портфолијом).

Обvezник, осим претходно наведених критеријума, при одређивању степена ризичности поједине странке, пословног односа, услуга или трансакције, зависно од специфичности пословања обухвата и друге врсте ризика односно друге критеријуме, као што су:

1. величина, структура и делатност обvezника, укључујући и обим, структуру и сложеност послова које обvezник обавља на тржишту;
2. статусна и власничка структура странке;
3. присутност странке, односно ако странка није физички присутна при закључењу пословног односа или спровођењу трансакције;
4. извор средстава која су предмет пословног односа или трансакције у случају странке која по критеријуму из Закона, спада под политички изложену лице;
5. намена склапања пословног односа, услуге или извршења трансакције;
6. познавање услуга и њено искуство, односно знање из тог подручја;
7. друге информације које показују да странка, пословни однос, услуга или трансакција могу бити више ризични.

Да би извршио процену ризика обvezник треба да опише све производе, услуге, уговорне односе које заснива и да процени вероватноћу да ће странке злоупотребити тај нпр. производ/услугу за прање новца или финансирање тероризма, као и да процени и утицај односно дејство такве појаве на сличан начин на који процењује и ризик странке, горе описан.

Ризици у сектору дигиталне имовине

Увод

Надлежност за одлучивање у управним поступцима и вршење надзора у области дигиталне имовине подељена је између Народне банке Србије и Комисије за хартије од вредности, тако да Народна банка Србије има надлежност у делу који се односи на виртуелне валуте, а Комисија за хартије од вредности у делу који се односи на дигиталне токене. Иста подела надлежности утврђена је и у Закону, који је у потпуности усклађен са Законом о дигиталној имовини (ЗДИ). У случају да одређена дигитална имовина има

одлике и виртуелне валуте и дигиталног токена, односно у случају да пружалац услуга повезаних са дигиталном имовином (ПУДИ) пружа услуге повезане и са виртуелним валутама и са дигиталним токенима, надлежне су и Народна банка Србије и Комисија. Обавезе на основу Закона имају и издаваоци дигиталне имовине – изричito је прописано да је забрањено издавање дигиталне имовине која посредно или непосредно омогућава прикривање идентитета странке (анонимна дигитална имовина), као и да је издаваоцима дигиталне имовине и ПУДИ забрањено да користе ресурсе информационог система (софтверске компоненте, хардверске компоненте и информациона добра) који омогућавају и/или олакшавају прикривање идентитета странке и/или који онемогућавају и/или отежавају праћење трансакција с дигиталном имовином. Пружање услуга повезаних са анонимном дигиталном имовином такође је изричito забрањено Законом.

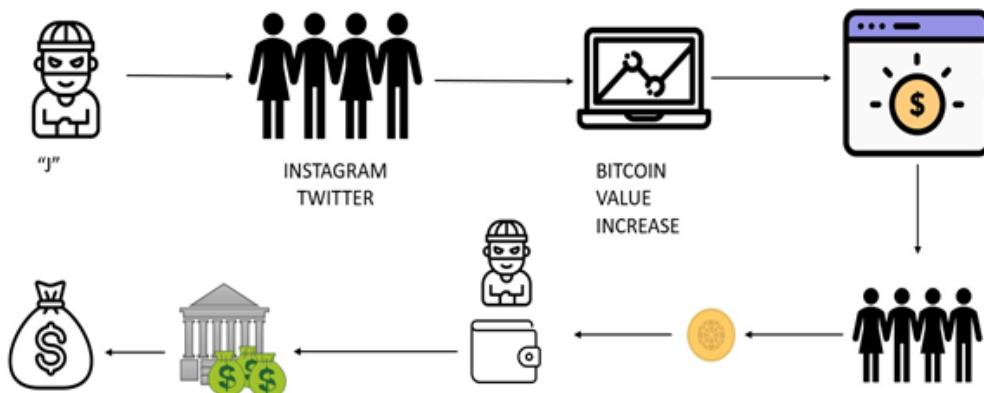
Преглед

Тактике које користе вршиоци незаконитих радњи за прање прихода стечених криминалом и финансирање терористичких активности помоћу ПУДИ, а које су познате из пракси земаља које су увеле регулативу за дигиталну имовину, првенствено су се фокусирале на раслојавање незаконито стечених прихода. То је рађено путем замене дигиталне имовине за другу дигиталну имовину, или на истој или на другој ПУДИ берзи, или путем пребацивања ДИ директно преко различитих е-новчаника. Коришћење миксера, заједно са коришћењем токена који обезбеђују приватност је такође документовано у неколико случајева чиме се отежава праћење средстава. Злоупотреба берзи ДИ и трансфер средстава комбиновањем ПУДИ идентификовани су у једном случају финансирања тероризма. Разлози због којих неке од ових активности остају неоткривене укључују слабе контроле праћења трансакција које примењују неки ПУДИ.

Неовлашћена активност замене и професионалне услуге

Постоје неовлашћене активности замене, при чему су најчешћи индикатори везани за злоупотребу приватних и пословних банковских рачуна, заједно са информацијама из отворених извора које се односе на промоцију услуга које се нуде. То такође обухвата оно што су, како изгледа, професионалне услуге прања новца, коришћењем услуга ПУДИ повезаних с ДИ украденом путем хаковања или напада софтвером за изнуду откупа. Док се неки индикатори односе на странке и њихову исказану намеравану употребу услуга ПУДИ, већина индикатора се односи на трансакцијске активности преко банковских или платних рачуна и/или ПУДИ берзи. Код анализираних индикатора често се комбинује неколико различитих „црвених заставица“ које се јављају у пару.

Пример случаја – ПУДИ – Неовлашћена активност замене

Господин I је, после извештаја о скоку цене биткоина, почeo да на своје Твiter и Инстаграм налоге поставља видео снимке у којима нуди да купи ДИ од других корисника Инстаграма по цени за 3,5% до 5% већој од тржишне вредности. Господин I је тврдио да је спреман да плати цене преко тржишних зато што су традиционалне берзе биткоина ограничавале количину биткоина коју може да купи.

Када би жртве пристале на трансакцију у биткоинима са г. I, он би им послao документа која су садржавала слике лажних потврда о наводном електронском трансферу. Ово је урађено да би се жртве навеле да поверију да је г. I организовао плаћање за биткоине. По пријему лажне потврде, жртве би организовале пренос биткоина на адресу новчаника коју је дао г. I. Господин I никада није платио жртвама и стекао је контролу над биткоинима које су му жртве пренеле.

Дигитална имовина

ДИ је и даље привлачна за криминалце, првенствено због своје псеудонимне природе и лакоће са којом омогућавају корисницима да брзо пошаљу средства, упркос свом транспарентном и следљивом дизајну. ДИ која поседује карактеристике приватности и употреба технологије мешања, заједно са другим начинима за прикривање ланца власништва, представљају тактике које се и даље користе.

Размотрени случајеви откривају континуирану активност у вези са промоцијом ДИ за коју или није прибављено неопходно одобрење или је промовисана на начин да се подстакну потрошачи да инвестирају у шеме које су по природи преварне. Тактике се крећу од пружања дезинформација у белим папирима, нереално утврђене вредности, до нетачних описа карактеристика и функционалности. Промотери ДА и даље користе и друштвене мреже и промотивне догађаје лицем у лице како би привукли купце. Такође је уочена злоупотреба ДИ кроз приступ путем купона или ваучера. NFT су такође злоупотребљавани, у мањој мери, али и они имају потенцијал за злоупотребу сличан оном који се види код других добара високе вредности (нпр. уметничка дела, драгуљи).

ДИ и токени (заједно ДИ) – тржишта и инвестиције

Из перспективе тржишта, примарна уочена тактика је повезана са продајом ДИ која се погрешно представља купцу или преварном промоцијом дигиталне имовине која не постоји. Преварне активности су такође уочене у понашању појединача који су

нудили да обезбеде неформално секундарно тржиште тако што би пристали да купе ДИ од потрошача, али потом не би у замену платили обећани износ у декретној (фиат) валути. Ранији индикатори шема за вештачко подизање цене а затим брзе продаје која обара цену (енг. „rip off and dump“) су уочени заједно са другим познатим тактикама злоупотребе тржишта, као што су представљање нечега што је лажно као да је право (енг. „spoofing“), учестало трговање на рачуну клијента како би брокер остварио провизију (енг. „churning“)

ДИ индикатори – тржишта и инвестиције

Пример случаја (2021) – ДИ – Тржишта и инвестиције

W је био **пројекат ДИ** у раној фази који се фокусирао на развој децентрализоване платформе базиране на блокчејну за апликације за „микроуслуге“. W је спровео вишесофтверну понуду и **промоцију** хартија од вредности путем које је прикупио преко \$16,3 милиона.

Понуђене хартије од вредности су биле у форми **инвестиционих уговора** путем **једноставних уговора за испоруку токена у будућности (SAFT)**. SAFT су предвиђали да када W-ова берза буде јавно „пуштена“ у рад, он ће дистрибуирати дигиталне токене инвеститорима, који су били друга уговорна страна SAFT-а. W је представио инвеститорима да ће се средства користити за развој W-ове платформе за микроуслуге. Токени би се користили као средство размене између пројектаната софтвера и крајњих корисника на W-овој берзи. Вредност дигиталних токена је зависила од тога колико успешно ће W покренути своју мрежу и створити довољно ликвидности да омогући инвеститорима да монетизују своја улагања. **Формиран је план за колективно улагање**, W Фонд, за дистрибуцију W **токена** и подстицање коришћења токена на W платформи или берзи.

Бели папир за ICO и маркетинг материјале су припремиле **особе који нису имале директна сазнања о статусу развоја W-овог програма**. Они су обухватали **лажне и обманујуће исказе** о одрживости инвестиције и роковима за издавање токена. У тренутку ICO, W-ова платформа није била у потпуности функционална. Програмирање у основи платформе је и даље било у развоју; пројектанти нису активно пружали микроуслуге корисницима; токен није био комплетно конципиран и није било платформе која би омогућила плаћања између пројектаната и крајњих корисника коришћењем W-ових дигиталних токена.

Пример случаја (2021) – ДИ – Тржишта и инвестиције

Bitqyck је представљен као **виртуелна валута** која ће пружити **прилику за инвестирање** у ДИ „онима који су пропустили биткоин“ да се обогате. По инвестирању, потрошачима би био издат токен под називом Bitqy.

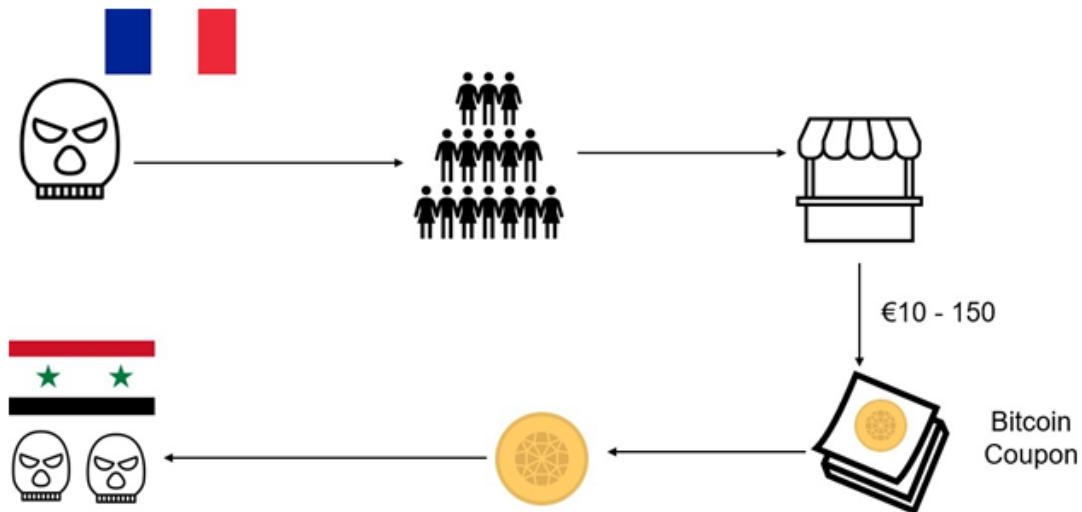
ICO је спроведена 2016. године у којој је Bitqyck окарактерисан као „**заслужени поклон**“ који је награђивао потрошаче за одређене **куповине не интернету, како би изгледало да за токене није потребно регулаторно одобрење**. Инвеститорима је речено да сваки Bitqyck токен носи и удео од 1/10 у обичним акцијама Bitqyck-а. Међутим, акције никад нису биле подељене имаоцима токена **нити су акције биле уграђене у паметне уговоре на Ethereum**.

После неколико месеци, власници Bitqyck-а су почели да пласирају **још један токен**, BitqyM, са арбитрарно одређеном ценом од 1\$. Тврдили су да је куповина токена омогућава инвеститорима да се придруже „**Операцијама рударења биткоина**“ тиме што ће платити **напајање Bitqyck-овог постројења за рударење биткоина**. Тај објекат **није постојао**. Цена токена **није дефинисана у односу на вредност било какве реалне имовине или услуге**.

ДИ – Ваучери или купони

У једном недавном случају, прање финансијских средстава терориста обухватало је злоупотребу купона. Као и припјед телефонске картице, купони или ваучери су доступни у дистрибутивним мрежама (продавницама на углу, бакалницама) за мале суме новца. Када се купи, вредност купона се може пренети на рачун за куповину одређених врста криптовалута. Индикатори који укључују коришћење ДИ купона су веома слични онима који се виде код МРС и могу укључивати употребу „штрумфовања“ и структурирања и трансфере у јурисдикције за које се зна да су у повећаном ризику од тероризма.

Пример случаја:

У септембру 2020. године, француска полиција је објавила расформирање ћелије за финансирање тероризма која је користила ДИ за подршку милитантима у Сирији. Према извештајима, Француска је ухапсила 29 особа повезаних са организацијом повезаном са Ал Каидом - Хајат Тахрир Ал-Схам

Ухапшена лица су била умешана у куповину биткоин купона од лиценцираних продавница дувана широм Француске. Чланови ћелије су у више наврата током неколико месеци посећивали продавнице широм Француске како би анонимно купили биткоин купоне. Чланови ћелије су користили готовину за куповину купона, који су могли да се откупе у биткоинима, у вредности од 10 до 150 евра.

Кад су дошли у посед биткоина, чланови мреже су пребацили ову криптовалуту у дигиталне е- новчанице које су отворили француски циходисти који бораве у Сирији или су отворени за њих. Сматра се да су стотине хиљада евра достављене преко ове мреже, од које су се окористили чланови Ал-Каиде који се још увек крију на северозападу Сирије, као и циходисти групе Исламска држава.

НФТ

Незаменљиви токен (NFT), облик ДИ, представља документ о власништву над јединственим дигиталним артиклом верификован блокчејном. Токен је јединствен и евидентиран је да припада датом новчанику. Није заменљив за токене истог типа. NFT су коришћени за различите артикле укључујући уметничка дела, право власништва над некретнинама, аутомобиле, куће, слике, документе, видео записи, и твитове. NFT се размењују на берзама и на секундарном тржишту (*peer-to-peer* трансакције).

Продажа NFT се врши паметним уговорима које, када се једном закључе, не може оборити треће лице, па чак ни пошиљалац. Улагање у уметност и колекционарске предмете на примарним тржиштима је веома велико, а гејминг је друга најпопуларнија употреба NFT.

Досадашњи случајеви сугеришу да су NFT под повећаним ризиком од крађе. Она се може извршити крађом приватних кључева које држи централизована NFT берза. С обзиром на непроменљиву природу NFT, тешко их је повратити. „Phishing“ и

преузимање налога су друге тактике које би вршиоци незаконитих радњи могли да користе да украду NFT. Једном пренети, NFT се могу брзо продати, а приходи трансферисати у друге ДИ или декретне валуте, или чак положити као средство обезбеђења за кредит.

Друга уочена тактика се односи на фалсификовање постојећих NFT који су већ продати. Алтернативно, вршилац незаконитих радњи који жели да опере приход стечен криминалом могао би да генерише анонимни NFT и да га стави на продају на блокчејну, а затим да покрене куповину из анонимног дигиталног новчаника са незаконитим средствима, стварајући привид да су легитимна средства примљена од продаје тог уметничког дела. Пошто је цена заснована на тражњи за NFT и није индексирана у односу на било коју упоредиву робу, то лице може да одреди онолику цену која је потребна за прање прихода стечених криминалом.

Пример случаја: NFT – Крађа

NFT берза Nifty Gateway је пријавила да су малој групи њених корисника преузети налози. Корисници су тврдили да су **уметничка дела која су раније купили** на берзи или **украдена или купљена, а затим украдена коришћењем података са њихових кредитних картица**. NFT су накнадно продали **вршиоци незаконитих радњи**.

Њихове лозинке су прибавили вршиоци незаконитих радњи који су успели да хакују њихове налоге. Платформа је чувала приватни кључ за своје кориснике, али није имала централизовану контролу која би јој омогућила да поврати украдене NFT. Чим су извршиоци пребацили NFT из новчаника у друге е-новчане које су они контролисали, NFT кључеви нису могли да се поврате.

DeFi и DApp

Анализирани случајеви сугеришу да су децентрализоване апликације (Dapp) под повећаним ризиком од злоупотребе вршилаца незаконитих радњи путем децентрализованих финансија (DeFi). Ово је првенствено обухватало инсајдерске претње, злоупотребу тржишта и крађу. DeFi генерално немају централизовану инфраструктуру или аранжмане управљања и надзора попут оних који се захтевају од ДАСП. Ово их може учинити рањивим на финансијски криминал због непостојања регулаторних захтева за примену контрола усклађености са Законом и ограничене могућности примене контрола за спречавање неовлашћеног приступа.

DeFi платформе су подложне тржишним манипулацијама. Трансакције се одвијају скоро тренутно са врло мало механизама за спречавање незаконитих активности. То пружа прилику вршиоцима незаконитих радњи да манипулишу DApp или ценом ДИ на једној или више DeFi платформи.

Најчешћа тактика која се користи обухвата брзе позајмице. Тржишне манипулације су обично повезане са инсајдерским претњама (тј. пројектантима). Због њихове децентрализоване природе, код DeFi платформе није садржао заштитни

механизам за случај великих скокова цена на другим DeFi платформама, који може да детектује да је у току извођење неке шеме као што је „*rump and dump*“.

Многе DApp имају релативно нове протоколе или пројекте, што значи да постоје ограничено информације из отворених извора о пројектантима или ризицима повезаним са иницијативом које потрошачи могу прегледати пре него што одлуче да ли да инвестирају у њих. Обманујуће или лажне информације о DApp и њеним техничким спецификацијама такође су коришћене да би се потрошачи навели да улажу у њих.

DeFi се такође могу злоупотребити за прање прихода стечених криминалом. Могу се купити коришћењем незаконито стеченог прихода, а затим заменити за другу DApp. Купљена DApp се такође може користити као колатерал за обезбеђење финансирања.

Пример случаја (2021) – DeFi – Инсајдерска претња

Један рачун на VSwap-y, децентрализованој берзи (DEX) која послује на Ethereum и Binance Smart Chain блокчејновима, био је испражњен — резултат је био губитак од 11 милиона \$ због експлоатисања кода. Једна једина линија кода је фалила из функције, што је свакоме омогућило да га покрене и да се постави за власника рачуна, преузимајући контролу над њиме и омогућавајући том лицу да премести средства која су се налазила на том рачуну.

Пример случаја (2021) – DeApp - PancakeBunny напад – тржишна манипулација

PancakeBunny, агрегатор за генерирање приноса (енг. „yield farming“) у чијој основи је Binance Smart Chain, био је предмет напада хакера типа „муњевита позајмица“ што је проузроковало пад вредности његовог токена за више од 95%.

Нападач је у почетку позајмио велику количину Binancecoin-a (BNB) преко PancakeSwap-а и користио га да манипулише ценом USDT/BNB и BUNNY/BNB у PancakeBunny пуловима. Након експлоатације тржишне цене, нападач је имао огромну суму BUNNY-ја, све помоћу иницијалне муњевите позајмице. Цена BUNNY-ја је значајно порасла и у том тренутку је извршилац избавио на тржиште целу количину BUNNY-ја који је накупио. То је изазвало стрмоглави пад цене BUNNY-ја. Хакер је затим вратио дуг преко PancakeSwap-а. Подаци сугеришу да је хакер успео да се извуче са скоро 3 милиона долара профита.

4. АНАЛИЗА РИЗИКА

Фаза анализе је кључна за процену ризика. Из фазе идентификовања и описа, прелази се у фазу разумевања ризика, зато је анализа суштински део саме процене ризика.

Након идентификовања свих фактора, спољних и унутрашњих и категорија ризика, приступа се одређивању тежине фактора или процени ризика, сваког фактора, од прања новца и финансирања тероризма. За сваки фактор појединачно одређује се ризичност у односу на остале факторе ризика и самим тим одређује се њихов утицај на укупна ризик обveznika.

У овој фази осим почетне листе ризика – интерне листе, треба укључити и екстерне факторе – факторе окружења, политичке и економске околности државе, које утичу на рад обveznika. Поред тога, треба узети у обзир и законску регулативу, доступност јавно објављених података, искуства обveznika у ранијем периоду као и искуства која су препозната на нивоу самог сектора, као и у националној процени ризика.

Након сагледавања свих релевантних фактора, обвезнici доноси закључак о нивоима ризика. Обвезнici могу користити матрицу ризика као метод за процену ризика да би идентификовали странке које се налазе у зони ниског ризика, оне које се налазе у зони нешто вишег ризика, али је тај ризик још увек прихватљив, као и оне које носе висок или неприхватљив ризик од прања новца и финансирања тероризма.

(На пример, обвезнici може ниво ризика изразити нумерички, али при томе мора тачно описати како је дошло до изражавања одређеног ризика кроз нумерички показатељ или, ниво ризика може изразити описно: виши, нижи, средњи ризик или, мала вероватноћа да је фактор ризичан, средња вероватноћа, висока вероватноћа, веома висока).

Исто тако, последице се, могу изразити као значајне, мале, беззначајне или од изузетног значаја. На самом обвезнiku је да одлучи како ће изразити процењени ризик, да ли описно или нумерички и коју матрицу ће при томе користити).

Када класификује ризике, обвезнici може, узимајући у обзир сопствене специфичности, такође да дефинише додатне нивое ризика од прања новца и финансирања тероризма. Развој и разрада матрице ризика могу обухватити и разматрање различитих категорија ризика, као што су производи и услуге које нуди обвезнici, странке којима су ти производи и услуге понуђени, величина институције и њена организациона структура и сл. Матрица ризика није непроменљива; она се мења у складу с променом околности самог обвезнika (на пример, за једно брокерско дилерско друштво, клијент може бити процењен као нискоризичан, док ће истог клијента један рачуновођа проценити као високоризичног, управо због различитог утицаја врсте ризика и пословног односа. Услуга ниског ризика у комбинацији са странком из земље високог ризика даје већи ризик и може бити процењен као средњи ризик. Уколико странка затим успостави и нови пословни однос, тј. користи услугу која је високоризична и ризик клијента ће се променити у високоризичан).

Анализа ризика садржи анализу ризика у односу на целокупно пословање обвезнika, као и анализу ризика за сваку групу или врсту странке, односно пословног односа, односно услуге које обвезнici пружа у оквиру своје делатности, односно трансакције.

Процена ризика може се састојати од различитих типова процена и могу се комбиновати различити приступи, методологије, истраживања различитих сектора, како би се добила слика процене ризика на нивоу обвезнika. Приликом процене ризика, обвезнici могу осим процењених ризика државе да у процес процене укључе и доступне податке и истраживања надзорних органа, резултате неких претходних контрола, анализе органа који доносе прописе, анализу рада одређеног сектора, типологије и слично. Комбинацијом свих доступних извора обвезнici процењује којим ризицима је он највише изложен и доноси закључак о чиниоцима који утичу на рањивост саме институције која спроводи процену.

Основни циљ израде матрице ризика је примена принципа заснованог на процени ризика у рангирању обвезнika по изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма. На основу података и информација из анализе ризика, исти се уносе у матрицу ризика, те се као финални резултат утврђује степен ризика од прања новца и финансирања тероризма, коме је изложен обвезнici.

Матрица ризика представља табеларни приказ свих података који се односе на различите врсте ризика, разврстаног према активностима обvezника, на структурни и инхерентни ризик, те приказа делотворности управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, од стране обvezника, тренд утврђеног ризика у односу на претходно посматрани период.

(На пример, структурни ризик приказан у матрици ризика се може утврдити на основу учешћа обvezника у вредности трансакција на организованом тржишту, учешћа на ОТЦ тржишту, учешћа броја клијената обvezника у укупном броју клијената, учешћа броја трансакција које је обавио обvezник у укупном броју трансакција, као и на основу података када је обvezник добио дозволу за рад односно да ли се ради о новооснованом обvezнику. Такође, на пример друштво за ревизију које врши ревизију финансијских извештаја за велики број привредних друштава имају већи структурни ризик од друштава за ревизију која врши ревизију финансијских извештаја мањег броја друштава. Инхерентни ризик представља ниво ризика према појединим активностима обvezника (брокерски послови, послови инвестиционог саветника и послови портфолио менаџера, управљање отвореним или затвореним инвестиционим фондовима), утврђен у односу на укупан број клијената, који су разврстани на физичка лица (резиденти, нерезиденти и функционер) и правна лица (резиденти и нерезиденти), укупну вредност трансакција на берзи (према тржиштима на Prime listing, Standard listing, Open market и МТР) и ван берзе (OTC), те укупан број клијената који су разврстани према географском ризику, на клијенте из Републике Србије, на клијенте из високоризичних подручја која се налазе на листама признатих међународних организација, клијенте из оф-шор дестинација, као и клијенте из других земаља, које не припадају претходно наведеним групама. Код утврђивања инхерентног ризика, који је везан за обављање делатности обvezника, за обрачун учешћа пословне активности у укупним активностима обvezника као параметар се могу користити подаци о укупном приходу из пословања, који су разврстани на приходе од брокерских послова, приходе од дилерских послова, приходе по основу послова инвестиционог саветника, приходе по основу послова портфолио менаџера, приходи од продаје и куповине инвестиционих јединица фонда и остали приходи из редовног пословања, а за друштва за ревизију приходи од пружања услуга ревизије, консултантских услуга, саветовања и др. Као параметар за утврђивање инхерентног ризика код друштва за ревизију могу се анализирати подаци о издатим мишљењима на ревизију, те број привредних друштава која су у свим материјално значајним аспектима истинито и поштено приказала финансијска стања и резултате пословања и у складу са одговарајућом регулативом за израду финансијских извештаја и број оних странака код којих то није случај. Такође се могу узети у обзир и подаци о делатностима које странке друштава за ревизију обављају, да ли су то делатности које су према Националној процени ризика означене као вискоризичне. Уколико је учешће таквих, високоризичних странака значајно код обvezника и инхерентни ризик обvezника ће бити већи).

Делотворност управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма од стране обvezника процењује се на основу успостављеног квалитета система контроле и система управљања ризиком и посматра се кроз следеће нивое активности обvezника: корпоративно управљање, управљање ризиком, интерну регулативу, интерну контролу,

усклаженост, извештавање и тренинг. Основни циљ спровођења ових активности јесте успостављање одговарајућег система контроле и управљања ризиком у сврху смањења постојећих ризика, као и сагледавање и управљање потенцијалним ризицима.

Резултат израде и коришћења матрице ризика је оцена нето ризичног профиле обvezника. Матрица ризика је средство, у примени приступа заснованом на процени ризика пословања обvezника, а обvezник мора размотрити и друге информације и податке у поступку процене ризика свога пословања, (*на пример, претходно донете мере од стране надзорних органа, извештај овлашћеног ревизора, информације са берзе и др.*).

Да би се утврдила изложеност обvezника ризику од прања новца и финансирања тероризма, обvezник мора да зна сваки сегмент пословања у домену где се претња од прања новца или финансирања тероризма може појавити, тј. мора да процени рањивост у односу на претњу. Потребно је да се ризици идентификују на свим нивоима управљања, од оперативног нивоа до највишег руководства и да у тај процес буду укључени сви запослени код обvezника. Сама величина и сложеност пословања обvezника има важну улогу за одређивање рањивости обvezника (*на пример, брокерско дилерско друштво које има велики број клијената, који свакодневно обављају велики број трансакција на берзи, је изложеније ризику од прања новца и финансирања тероризма у односу на другог обvezника са малим бројем неактивних клијената. Исто важи и за друштва за ревизију у погледу броја и структуре клијената којима се пружа услуга обављања ревизије финансијских извештаја*).

Обvezници процењују изложеност ризику од прања новца и финансирања тероризма, тј. вероватноћу негативног утицаја који произилази из ризика, као и утицај ризика на циљеве пословања.

Анализа и процена ризика се врши са циљем да се утврди вероватноћа да ће доћи до прања новца и финансирања тероризма. Ризике са којима се обvezник суочава је потребно анализирати са становишта одређивања вероватноће да ће наступити одређена појава и процене негативних ефеката, који би у том случају могли настати (*на пример, колики би био негативан ефекат у случају да су новчана средства пореклом из криминалних активности или колика је новчана казна у случају пропуста у примени прописа, колика је штета за углед самог обvezника или даље самог сектора*).

5. ЕВАЛУАЦИЈА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА

Евалуација и управљање ризицима подразумева сврхисходну употребу резултата до којих се дошло у анализи ризика. На основу добијених резултата, дефинишу се приоритети деловања (*на пример, који ризици су процењени као веома значајни и које активности за ублажавање ризика не треба одлагати, колико су заступљени ризици процењени на нивоу државе код самог обvezника и слично*).

Које методе ће обvezник применити за умањење ризика на самом је обvezнику да одлучи (*на пример, да ли ће се забранити коришћење одређеног производа и услуга, да ли ће се већа пажња поклонити одређеним трансакцијама, да ли се мора повећати ниво едукације код обvezника и друго*).

На високи ризик је потребно реаговати одмах без одлагања, на средњи ризик што је пре могуће, а ниже ризике треба пратити.

Процена ризика садржи све мера које треба предузети и редослед и приоритет спровођења тих мера. Оне морају бити разматране приликом планирања пословних активности обvezника и потребних средстава за наредну пословну годину (*на пример, колико је потребно издвојити средстава за обуку наредне године, јер је уочено да код већине запослених који би требало да поседују одређена знања о прању новца, односно финансирању тероризма не постоји разумевање, нити адекватан ниво знања, или да је потребно повећати сарадњу између одређених организационих јединица и на који начин ће се унапредити та сарадња*).

Ризик од прања новца и финансирања тероризма специфичан је за сваког обvezника и он захтева одговарајући управљачки приступ, примерен нивоу и структури ризика, као и обиму пословања. Циљеви и начела управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма треба да омогуће обvezницима да утврде одговарајућу пословну политику и процедуре, што обухвата правила о радњама и мерама које се предузимају ради познавања и праћења стрнке, промовисање етичких и професионалних стандарда, односно спречавању злоупотребе пословних активности обvezника за криминалне активности.

Руководство усмерава пословну политику тако што формулише циљеве и доноси одлуке о стратешким изборима. Руководство при изради коначних планова и пословне политике мора да узме у обзир ризике од прања новца и финансирања тероризма.

Веома битно за сам процес одлучивања и планова јесте и документовање и начин на који ће ризици бити презентовани. Управо због ових разлога, руководство од самог почетка треба да буде укључено у припреме и анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма и да успостави одговарајући систем надзора.

(На пример, битно је успоставити систем где ће се избеги заснивање пословних односа са клијентима о којима нема довољно сазнања, нити има искуства у раду са њима. Такође треба водити рачуна да се ризици од прања новца и финансирања тероризма узму у обзир и у развојној фази која претходи непосредно увођењу нових производа или услуга. Потребно је да чланови управљачког тима имају довољно овлашћења да могу да донесу и спроведу неопходне одлуке у пракси, у непосредном раду).

Циљ мера јесте да се спречи да код обvezника дођу средства из криминала или новац који је намењен да се искористи за подршку тероризма. Мерама за ублажавање ризика треба омогућити да се код обvezника на време препознају одређена понашања која могу указати на ове појаве што ће довести и до благовремене пријаве сумњивих активности.

Осим наведеног, руководство мора да подстиче етичку културу пословања и етичко понашање. Етичко понашање представља професионалну и индивидуалну одговорност запослених, за одлуке које доносе и кораке које предузимају приликом обављања делатности.

Резултати процене ризика

Када се прође кроз све фазе и утврде ризици код обvezника потребно је резултате документовати. Као што је напоменуто, на самом почетку процеса, потребно је донети

одлуку ко ће учествовати у процени ризика, на који начин ће се прикупљати подаци, шта ће се користити, да би се затим, када се утврде резултати, то пренело у писани документ, који ће, осим дефиниције главних појмова, описане методологије рада, свој највећи значај имати управо због резултата и процене ризика. Оно што јесте битно је да се виде резултати и како се до одређених резултата дошло, као и на који начин се утврђени ризици државе рефлектују на самог обvezника.

Када се утврде и анализирају ризици, примењује се стратегија управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, како би се обvezнику омогућило да спроводи одговарајућу интерну политику и процедуре за смањење ризика или елиминисање, у намери да се ризици по углед обvezника, ризик пословања, ризик од изрицања казне надзорног органа и разни други облици ризика, уклоне.

Утврђену интерну политику и процедуре одобрава руководство и оне важе за све запослене код обvezника. Проценом ризика и развојем одговарајућих политика и процедуре, обvezник обезбеђује континуитет управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма упркос свим променама до којих би могло доћи у саставу руководства или запослених, односно у структури обvezника.

Утврђене пословне политике и процедуре треба да омогуће обvezнику да делотворно управља препознатим ризицима и да их умањи, као и да своје напоре усмери у област пословања која је највише подложна различитим видовима злоупотреба, у циљу спречавања прања новца и финансирања тероризма. Што је већи ризик, то се више контролних мера мора применити (*на пример, обvezник може за производе високог ризика да утврди одређене механизме ограничавање, односно прописати да је за извршење одређене трансакције потребно добити дозволу руководства и слично*).

Посебне политике и процедуре морају се увести на нивоу целог обvezника, за радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма.

6. РАДЊЕ И МЕРЕ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И ОТКРИВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

Као што је претходно наведено, након израде анализе ризика од прања новца и финансирања тероризма (члан 6. Закона), приликом обављања своје регистроване делатности, обvezници морају поступати сагласно Законом прописаним обавезама и предузимати следеће радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма пре, у току и након вршења трансакције или успостављања пословног односа:

1. познавање странке и праћење њеног пословања
2. достављање информација, података и документације Управи;
3. одређивање лица задуженог за извршавање обавеза из Закона (овлашћено лице) и његовог заменика, као и обезбеђивање услова за њихов рад;
4. редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање запослених;
5. обезбеђивање редовне унутрашње контроле извршавања обавеза из Закона, као и интерне ревизије ако је то у складу са обимом и природом пословања обvezника;

6. израду списка показатеља (индикатора) за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма;
7. вођење евиденција, заштиту и чување података из тих евиденција;
8. спровођење мера из Закона у пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у већинском власништву обvezника у земљи и у страним државама;

извршавање других радњи и мера на основу Закона.

ПОЗНАВАЊЕ СТРАНКЕ И ПРАЋЕЊЕ ЊЕНОГ ПОСЛОВАЊА

Утврђивање и провера идентитета странке

Обvezници су дужни пре успостављања пословног односа или извршења трансакције изнад Законом утврђеног износа или у другим случајевима који су утврђени Законом, узети потребне податке о странци, како би утврдили и потврдили њен идентитет.

Идентитет странке је могуће веродостојно утврдити и проверити из докумената, података или информација прибављених из поузданних и веродостојних извора или путем средстава електронске идентификације у складу са законом, као што су службени идентификациони документ, односно друге јавне исправе (лични документи, службене исправе, оригинал или оверени документи из регистра, прибављање података непосредно од странке), које доказују истинитост идентитета странке, (физичког лица, правног лица, законског заступника, пуномоћника, лица страног права, предузетника, лица грађанског права, утврђивање и провера идентитета физичког лица путем квалификованог електронског сертификата).

Правилником о условима и начину утврђивања и провере идентитета физичког лица коришћењем средстава електронске комуникације ("Службени гласник РС", број 69 од 9. јула 2021.), идентитет странке могуће је утврдити и коришћењем средстава електронске комуникације и без обавезног физичког присуства лица чија се идентификација врши код обvezника (На основу члана 241. и члана 262. став 1. тачка 18) Закона о тржишту капитала („Службени гласник РС”, бр. 31/11, 112/15, 108/16, 9/20 и 153/20), а у вези са чланом 18. став 8. Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС”, бр. 113/17, 91/19 и 153/20).

У случају када идентитет странке није могуће утврдити или проверити, као када није могуће утврдити стварног власника странке и када није могуће прибавити информације о сврси и намени пословног односа или трансакције и друге податке у складу са Законом, обvezник је дужан одбити успостављање пословног односа, односно одбити учешће у закључивању трансакције и има обавезу да прекине све постојеће пословне односе са том странком (члан 7. Закона). Међународни стандарди и Закон омогућавају обvezнику да, зависно од степена ризика од прања новца и финансирања тероризма, спроводи три врсте радњи и мера познавања и праћења странке – опште, поједностављене и појачане. Сам поступак утврђивања и провере идентитета странке у зависности од врсте странке као и законске обавезе обvezника приликом спровођења истог детаљно је прописан у Закону, чл. 17. до чл. 24.

Утврђивање стварног власника странке

Обveznik је дужан да утврди идентитет стварног власника странке која је правно лице или лице страног права прибављањем података из члана 99. став 1 тачка 13) Закона а то су следећи подаци: име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке.

Обveznik је дужан да наведене податке прибави увидом у оригинал или оверену копију документације из регистра који води надлежни орган државе седишта странке, која не сме бити старија од шест месеци од дана издавања, чију копију чува у складу са законом. На копији коју чува, обveznik уписује датум, време и лично име лица које је извршило увид у оригинал или оверену копију. Подаци се могу прибавити и непосредним увидом у званични јавни регистар у складу са одредбама члана 20. ст. 4. и 7. Закона.

Примера ради, да би обveznik прибавио напред наведене податке, он може да изврши увид у документацију из регистра Агенције за привредне регистре или других надлежних органа државе седишта странке. За разлику од документације која се односи на утврђивање и проверу идентитета правног лица која не сме бити старија од три месеца, документација која се односи на утврђивање стварног власника правног лица и лица страног права не сме бити старија шест месеци од дана издавања. Подаци се могу прибавити и непосредним увидом у званични јавни регистар. На одштампаном изводу се налазе релевантни подаци, а на истом се уписује датум, време и лично име лица које је извршило увид и чува се чува у складу са законом.

Ако из званичног јавног регистра, односно регистра који води надлежни орган државе седишта, није могуће прибавити све податке о стварном власнику странке, обveznik је дужан да податке који недостају прибави из оригиналног документа или оверене копије документа или друге пословне документације, коју му доставља заступник, прокуриста или пуномоћник странке, а податке које из објективних разлога није могуће прибавити на претходно наведене начине, обveznik може прибавити и увидом у комерцијалне или друге доступне базе и изворе података или из писмене изјаве заступника, прокуристе или пуномоћника и стварног власника странке. У поступку утврђивања идентитета стварног власника, обveznik може да прибави копију личног документа стварног власника странке, односно очитани извод тог документа.

Обveznik је дужан да предузме разумне мере да провери идентитет стварног власника странке, тако да у сваком тренутку зна власничку и управљачку структуру странке и да зна ко су стварни власници странке.

У случају да након свих радњи прописаних законом није у могућности да утврди стварног власника, дужан је да утврди идентитет једног или више физичких лица која обављају функцију највишег руководства у странци.

Обveznik је дужан да документацијом потврди све радње и мере предузете у вези утврђивања стварног власника странке.

Обавеза утврђивања стварног власника странке укључује и физичко лице. Појашњења ради, стварни власник странке која је физичко лице је физичко лице које посредно или непосредно контролише странку. Под контролом странке свакако се подразумева контрола трансакције или пословног односа која за практичну последицу

има то да странка не поступа за свој рачун, нпр. ако странка која је физичко лице успоставља пословни однос или врши трансакцију у присуству другог физичког лица од кога добија инструкције или врши трансакцију читајући белешку са инструкцијама и сл., може се посумњати да друго лице контролише странку-физичко лице.

Приликом утврђивања стварног власника странке, обvezници могу користити Смернице за утврђивање стварног власника странке и смернице за евидентирање стварног власника регистрованог субјекта у централној евиденцији., које су објављене на сајту Управе <http://www.apml.gov.rs>

Опште радње и мере познавања и праћења странке

Радње и мере познавања и праћења странке је кључни превентивни елемент у оквиру откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма. Сврха спровођења мера познавања и праћења странке је да се на веродостојан начин утврди и потврди стварни идентитет странке и обухвата следеће активности: утврђивање и проверу идентитета странке, утврђивање стварног власника странке и провера његовог идентитета,, прибављање и процена информације о сврси и намени пословног или трансакције, прибављање и процена вродостојности информација о пореклу имовине која је предмет пословног односа или трансакције, праћење пословања и проверавање усклађености активности странке са природом пословног односа и уобичајеним обимом и врстом пословања, сагласно одредбама члана 7. Закона.

Радње и мере из члана 7. Закона обвезник врши: при успостављању пословног односа са странком, при вршењу трансакције у износу од 15.000 евра или више у динарској противредности, по званичном средњем курсу НБС, на дан извршења трансакције без обзира да ли се ради о једној или више међусобно повезаних трансакција, када у вези са странком или трансакцијом постоје основни сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, без обзира на вредност трансакције и када постоји сумња у истинитост или веродостојност прибављених података о странци и стварном власнику (члан 8. Закона). Радње и мере из члана 7. обвезник је дужан да примењује и у току трајања пословног односа у складу са процењеним ризиком странке и промењеним околностима у вези са странком.

Обавезник утврђује и проверава идентитет странке на основу веродостојних, независних и објективних извора или путем представа електронске идентификације у складу са законом, увидом у одговарајући идентификациони документ који је службени лични документ, оригинал или оверено решење регистра привредних друштава, непосредно, у присуству странке или његовог законског заступника, односно другог пуномоћника (ако се ради о странци, правном лицу) код обвезника или посредно преко трећег лица.

Забрањено је успостављање пословног односа или извршење трансакције у случају када идентитет странке није могуће утврдити, или када обвезник основано посумња у истинитост или веродостојност података, односно документације, којима странка потврђује свој идентитет, те у ситуацији када странка није спремна или не показује спремност за сарадњу са обвезником при утврђивању истинитих и потпуних података које обвезник захтева у оквиру анализе странке. Обвезник у таквом случају

пословни однос не сме склопити, а већ постојећи пословни однос или трансакцију мора прекинути и о томе обавестити Управу.

Такође у случају да приликом спровођења радњи и мера из чл. 7. странка посумња да обвезнici спроводи радње и мере ради достављања Управи, обвезнici је дужан да обустави предузимање наведених радњи и мера и да о томе састави службену белешку у писменој форми коју доставља Управи.

Обвезнici је дужан да у оквиру радњи и мера познавања и праћења странке, при успостављању пословног односа са странком, прибави следеће податке:

1. пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које успоставља пословни однос или врши трансакцију, односно за које се успоставља пословни однос или врши трансакција;
2. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокурристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права успоставља пословни однос или врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који успоставља пословни однос или врши трансакцију, односно за које се успоставља пословни однос или врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;
4. сврху и намену пословног односа, као и информацију о делатности и пословним активностима странке;
5. датум успостављања пословног односа (*датум уговора о отварању и вођењу рачуна хартија од вредности, датум уговора о пружању инвестиционих услуга, датум приступнице инвестиционом фонду и др.*);
6. име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке;
7. назив лица грађанског права.

Обвезнici је дужан да у оквиру радњи и мера познавања и праћења странке при вршењу трансакције у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности прибави следеће податке:

1. пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које врши трансакцију, односно за које се врши трансакција;
2. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокурристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког

лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који врши трансакцију, односно за које се врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;

4. датум и време извршења трансакције;
5. износ трансакције и валуту у којој је трансакција извршена;
6. намену трансакције, као и име и презиме и пребивалиште, односно пословно име и седиште лица коме је трансакција намењена;
7. начин вршења трансакције (*трговање на берзи, блок трансакција на берзи, понуда за преузимање, куповина/продажа инвестиционих јединица и друго*);
8. име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке;
9. назив лица грађанског права.

Обvezник је дужан да у оквиру радњи и мера познавања и праћења странке, када у вези са странком или трансакцијом постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма и када постоји сумња у истинитост или веродостојност прибављених података о странци и стварном власнику, прибави све податке из члана 99. Закона и то: те или боравиште стварног власника странке;

Обvezник је дужан да прикупи и процени податке и информације о пореклу имовине која је или која ће бити предмет пословног односа, или трансакције, када пословни однос није успостављен, и процени веродостојност прикупљених информација, ако у складу са анализом ризика, утврди да у вези са странком постоји висок ризик од прања новца или финансирања тероризма.

Обvezник прикупља податке и информације о пореклу имовине од странке и предузимајући разумне мере додатно их проверава кроз расположиве изворе информација (*на пример: захтеваће извод са новчаног рачуна банке, уговор о продаји, решење о наслеђивању и друго*).

Закон полази од основне претпоставке да одређене странке, пословни односи, производи или трансакције представљају веће, а други мање ризике од злоупотребе прања новца или финансирања тероризма. Закон за одређене случајеве захтева посебно строге поступке за познавање и проверу странака или омогућава поједностављене мере за проверавање странака. Закон уводи, осим редовне-опште анализе странке, још два различита начина анализе странке, и то: појачану анализу за странке за које постоји велики ризик за прање новца и финансирање тероризма и поједностављену анализу странке, која је допуштена у случају када постоји незнатни ризик за прање новца и финансирање тероризма.

Поједностављене радње и мере познавања и праћења странке

Закон даје могућност да обvezник предузме поједностављене радње и мере познавања и праћења странке у случајевима из члана 42. Закона. То значи да обvezник у сваком случају утврђује и проверава идентитет странке и прати њене активности, али поступак је једноставнији.

Поједностављене радње и мере познавања и праћења странке обvezник може да изврши у случајевима, ако је странка:

1. Обveznik по Закону или лице из стране државе која је на листи држава које примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма који су на нивоу стандарда Европске уније или виши и то:

- банка,
  - овлашћени мењач,
  - привредни субјекти који мењачке послове обављају на основу посебног закона којим се уређује њихова делатност,
  - друштво за управљање инвестиционим фондовима,
  - друштво за управљање добровољним пензијским фондовима,
  - даваоци финансијског лизинга,
  - друштва за осигурање која поседују дозволу за обављање животних осигурања и , друштва за посредовање у осигурању када обављају послове посредовања у животним осигурањима, друштва за заступање у осигурању и заступници у осигурању, који имају дозволу за обављање послова осигурања живота, осим друштава за заступање и заступника у осигурању за чији рад одговара друштво за осигурање у складу са законом,
  - брокерско-дилерска друштва,
  - институције електронског новца,
  - платне институције,
  - јавни поштански оператор са седиштем у Републици Србији, основан у складу са законом којим се уређују поштанске услуге, који пружа платне услуге у складу са законом којим се уређује пружање платних услуга
2. Државни орган, орган аутономне покрајине, орган јединице локалне самоуправе, јавна предузећа, јавна агенција, јавна служба, јавни фонд, јавни завод или комора;
3. Привредно друштво чије су издате хартије од вредности укључене на тржиште хартија од вредности које се налази у Републици Србији или држави у којој се примењују међународни стандарди на нивоу стандарда Европске уније или виши, а који се односе на подношење извештаја и достављање података надлежном регулаторном телу;
4. Лице за које је на основу анализе ризика, обveznik утврдио да постоји низак степен ризика од прања новца или финансирања тероризма.

Обveznik може да изврши поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, у случајевима када процени да због природе пословног односа, облика и начина вршења трансакције, пословног профиле странке, односно других околности повезаних са странком постоји незнатан или низак степен ризика за прање новца или финансирање тероризма.

При вршењу поједностављених радњи и мера познавања и праћења странке обveznik је дужан да успостави адекватан ниво праћења пословања странке тако да и поред тога што примењује поједностављене радње, буде у могућности да открије евентуалне неуобичајене и сумњиве трансакције.

Правилник о методологији за извршавање послова у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања ближе уређује које странке, пословни односи, трансакције и услуге могу бити сврстане у категорију ниског ризика од прања новца и финансирања тероризма. У случају да обveznik у своју пословну понуду уводи ниско

ризичну услугу дужан је да орган надлежан за вршење надзора над применом Закона, писменим путем обавести о истом.

У случајевима када се врше поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, обвештник је дужан да прибави следеће податке:

Приликом успостављања пословног односа:

1. Пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које успоставља пословни однос, односно за које се успоставља пословни однос;
2. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокурите који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права успоставља пословни однос, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који успоставља пословни однос, односно за које се успоставља пословни однос, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;
4. Сврху и намену пословног односа, као и информацију о делатности и пословним активностима странке;
5. Датум успостављања пословног односа;
6. Име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке (осим када је странка државни или јавни орган и привредно друштво чије су издате хартије од вредности котиране).
7. Назив лица грађанског права.

Приликом вршења трансакције:

1. Пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које врши трансакцију, односно за које се врши трансакција;
2. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокурите који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који врши трансакцију, односно за које се врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;
4. Датум и време извршења трансакције;
5. Износ трансакције и валуту у којој је трансакција извршена;
6. Намену трансакције, као и име и презиме и пребивалиште, односно пословно име и седиште лица коме је трансакција намењена;
7. Начин вршења трансакције;
8. Име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке (осим када је странка државни или јавни орган и привредно друштво

чије су издате хартије од вредности котиране);

Појачане радње и мере познавања и праћења странке

Обveznici moraju u slučaju kada su određena stranka, poslovni odnos, usluga ili transakcija kategorisani kao visoko rizичni za pranje novca ili finansiranje terorizma, porед opštih, obaviti i dodatne, pojačane radnje i mere poznavanja i pranje stranke.

Zakon definisiše da pojačane radnje i mere poznavanja i pranje stranke obveznik vrši kod uspostavljanja korrespondentskog odnosa sa bankama i drugim sличnim institucijama drugih država, prilikom primene novih tehnoloških dostignuća i novih usluga, kod uspostavljanja poslovnog odnosa ili vrшењa transakcije sa strankom koja je funkcioner, kada stranica nije fizički prisutna pri utvrđivanju i provjeri identiteta, kada je stranica ili pravno лице koje se javlja u vlasničkoj strukturi stranke of-shor pravno лице, kod uspostavljanja poslovnog odnosa ili vršeњa transakcije sa strankom iz države koja ima strategiske nedostatke u sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Porед navedenog, obveznik je dužan da izvrши pojačane radnje i mere poznavanja i pranje stranke u slučajevima kada proceni da zbog prirode poslovnog odnosa, oblika i načina vršeњa transakcije, poslovnog profila stranke, odnosno drugih okolnosti повезаниh sa strankom postoji ili bi mogao postojati visok stepen rizika za pranje novca ili finansiranje terorizma.

Za navedene slučajevе Zakon je posebno odredio obim pranjeva stranke sa posebnom pажњom i primenom dodatnih mera koje obveznik mora preduzeti.

Obveznik je dužan da svojim internim aktom definisiše koje će pojačane radnje i mere, i u kom obimu, primenjivati u svakom konkretnom slučaju.

Нова технолошка достигнућа и нове услуге

Obveznik je dužan da proceni rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na novu uslugu koju prужa u okviru svoje delatnosti, novu poslovnu praksu, kao i načine pružanja novih usluga, i to pre uvoђења novih usluga.

Obveznik je dužan da proceni rizik od korišćenja savremenih tehnologija u pružanju postojećih ili novih usluga.

Obveznik je dužan обратити посебну пажњу на svaki rizik od pranja novca i/ili finansiranja terorizma koji bi mogao nastati iz novih tehnologija koje omogućavaju злоупotrebu identiteta stranke (*npr. elektronsko давање налога за куповину и продају хартија од вредности, давање налога путем платформи за трговање коришћењем мобилних телефона, злоупотреба коришћењем шифре од стране других лица, банкарски производи и услуге који комбинују улагања у инвестиционе јединице фондова као вид штедње и сл.*), te uspostaviti politike i preduzeti mere za sprečavanje upotrebe novih tehnologija u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma. Politike i procedurе обveznika za rizik koji prati poslovni odnos ili transakciju sa strankama koje nisu fizički prisutne, primenjuju se i u poslovanju sa strankama putem novih tehnologija, uzуважавање одредби člana 37. Zакона.

Функционер

Сагласно одредбама Закона, функционер као политички изложена личност представља, високо ризичну странку, те стога обvezник мора спровести анализу у свим случајевима када таква личност иступа као странка, која је сагласно критеријумима Закона и Смерница, дефинисана као политички изложена личност-функционер, пре склапања пословног односа или извршења трансакције.

Обvezник је дужан да интерним актом утврди поступак по коме утврђује да ли је странка или стварни власник странке функционер.

Ако је странка или стварни власник странке функционер, члан уже породице функционера или ближи сарадник функционера, осим радњи и мера из члана 7. став 1. Закона, подразумева се спровођење додатних радњи и мера из члана 38. Закона и то:

1. прикупљање података о пореклу средстава и имовине који јесу или ће бити предмет пословног односа, односно трансакције и то из исправа и друге документације, коју подноси странка – ако те податке није могуће прибавити на описан начин, обvezник ће о њиховом пореклу узети изјаву непосредно од странке,
2. прикупљање података о пореклу целокупне имовине коју поседује функционер,
3. обезбедити да запослени код обvezника који води поступак успостављања пословног односа са функционером, пре успостављања тог односа, прибави писмену сагласност члана највишег руководства из члана 52. став 3. закона,
4. пратити, са дужном пажњом, трансакције и друге пословне активности функционера у току трајања пословног односа.

Податак о томе да ли је конкретно лице функционер или не, обvezник је дужан да прибави из посебне потписане писмене изјаве коју странка испуни пре склапања пословног односа или извршења трансакције. Писана изјава мора бити састављена на српском и енглеском језику за функционера друге државе и функционера међународне организације и обveznik предлаже потписивање свакој странци.

Писмена изјава мора укључивати најмање следеће податке:

- 1) име и презиме, стално пребивалиште, датум и место рођења странке која склапа пословни однос или налаже трансакцију, те такође број, врсту и назив издаваоца важећег личног документа,
- 2) изјаву да ли је странка према критеријумима из Закона, функционер - политички изложене лице или не,
- 3) податке о томе о којој врсти политички изложене личности се ради (да ли се ради о личности која делује или је у последње четири године деловала на истакнутој јавној дужности, или о члану породице политички изложене личности, или о близком сараднику политички изложене личности
- 4) податке о времену обављања те функције, ако је странка лице која делује или је деловала у претходне четири године на истакнутој јавној дужности,
- 5) податке о врсти јавне функције коју лице обавља,
- 6) податке о породичном односу, ако је странка члан породице политички изложене личности,
- 7) податке о облику и начину пословне сарадње, ако је странка близки сарадник лица,
- 8) одредбу према којој странка дозвољава обveznikу, да у сврху провере истинитости

података добијених изјавом, самостално провери податке о странци на основу увида у јавне или друге доступне евиденције података, односно да их провери непосредно код надлежних органа друге државе, при конзуларном представништву или амбасади те државе у Републици Србији, односно Министарству спољних послова Републике Србије, 9) потпис странке.

Обveznik може податке о функционеру прибавити и увидом у јавне и друге, њему доступне податке (обveznik сам процењује у колико мери и у којем обиму ће као веродостојне и за анализу странке релевантним сматрати јавно доступне информације и податке о функционерима), те податке може проверити и код: Агенције за борбу против корупције, надлежних државних органа других држава, конзуларних представништава или амбасада страних држава у Републици Србији, односно при Министарству спољних послова Републике Србије и других јавно доступних база података, као, на пример: <http://www.acas.rs/acasPublic/fucionerSearch.htm>

Обveznik приликом прикупљања података и процене ризика може и посредно открити да се ради о функционеру (*на пример, ако је странка правно лице чије се хартије од вредности котирају на тржишту хартија од вредности, које се може сврстати у групу клијената са ниским ризиком, али ако се у поступку утврђивања стварног власника утврди да је стварни власник странке функционер, по Закону високоризична странка, за наведено правно лице, као странку, неће моћи да се примењују поједностављене радње и мере, већ напротив појачане*). Обveznik, увек и у сваком случају, приликом процене ризика мора да води рачуна о комбиновању и међусобном утицају свих ризика.

Ако обveznik утврди да је странка или стварни власник странке постао функционер у току пословног односа, дужан је да примени све наведене радње и мере, а за наставак пословног односа са тим лицем мора се прибавити писмена сагласност члана највишег руководства из члана 52. став 3. Закона.

Утврђивање и провера идентитета без физичког присуства странке

Обveznik је дужан применити појачане радње и мере познавања и праћења странке у случају да странка или њен законски заступник, при утврђивању или провери идентитета код склапања пословног односа, није физички присутан код обveznika.

Обveznik је дужан да, осим општих радњи и мера познавања и праћења странке (члан 7. Закона), предузме неке од додатних мера:

1. прибављање докумената, података или информација на основу којих обveznik може додатно проверити и потврдити веродостојност идентификационих докумената и података, на основу којих је био утврђен и потврђен идентитет странке (*нпр: копија картице новчаног рачуна, извод из матичне књиге рођених/венчаних*),
2. додатне провере добијених података о странци у јавним и другим доступним евиденцијама података,
3. да се прва уплата на рачун који је странка отворила код обveznika изврши са рачуна те странке отвореног код банке или сличне институције, а пре извршења других трансакција странке;

4. прибављање одговарајућих референци од стране финансијске институције с којом странка има склопљен пословни однос;
5. додатна провера података и информација о странци, у држави у којој странка има своје пребивалиште или седиште,
6. прибавити податке о разлогима одсуства странке,
7. успоставити непосредни контакт са странком телефонски, или посетом овлашћеног лица обveznika у кући или седишту странке.

Код склапања пословног односа без присуства странке, када је идентитет странке утврдило и проверило треће лице, обveznik мора користити мере којима утврђује да је треће лице којој је обveznik поверио анализу странке са посебном пажњом, утврдило и проверило идентитет странке у њеној присутности.

Оф-шор правно лице

Обveznik је дужан да утврди поступак по коме утврђује да ли је странка или правно лице које се јавља у власничкој структури странке оф-шор правно лице. Ако утврди да јесте, обveznik је дужан да, осим општих радњи и мера предузме додатне мере и утврди разлоге за успостављање пословног односа, односно вршење трансакције у износу од 15.000 евра или више, када пословни однос није успостављен, у Републици Србији, да изврши додатну проверу података о власничкој структури правног лица. Ако је странка правно лице са сложеном власничком структуром обveznik је дужан да о разлогима такве структуре прибави писмену изјаву од стварног власника странке или заступника странке. Обveznik је дужан да размотри да ли постоји основ сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, као и да о томе сачини службену белешку, коју чува у складу са законом.

Државе које не примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма

Обveznik је дужан да када успоставља пословни однос или врши трансакције у износу од 15.000 евра или више када пословни однос није успостављен, са странком из државе која има стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма, примени појачане радње и мере.

Стратешки недостаци посебно се односе на:

- 1) правни и институционални оквир државе, а нарочито на инкриминацију кривичних дела прања новца и финансирања тероризма, мере познавања и праћења странке, одредбе у вези са чувањем података, одредбе у вези са пријављивањем сумњивих трансакција, доступност тачних и веродостојних информација о стварним власницима правних лица и лица страног права;
- 2) овлашћења и процедуре надлежних органа тих држава у вези са прањем новца и финансирањем тероризма;
- 3) делотворност система за борбу против прања новца и финансирања тероризма у отклањању ризика од прања новца и финансирања тероризма.

У наведеним случајевима обveznik је дужан да: у свему примени појачане радње и мере познавања и праћења странке, на начин и у обиму који одговара високом ризику

који носи пословање са том странком, да прикупи додатне информације о стварном власнику странке, да прикупи податке о пореклу имовине која је предмет пословног односа или трансакције, да прикупи додатне информације о сврси и намени пословног односа или трансакције, да додатно провери поднете исправе, да прибави одобрење члана највишег руководства из члана 52. став 3. Закона за успостављање или наставак пословног односа, да прати са дужном пажњом трансакције и друге пословне активности странке у току трајања пословног односа, као и да предузме друге адекватне мере ради отклањања ризика.

Обvezник је дужан да у свему поступа и у складу са мерама надлежних државних органа, који могу да утврде да је пословање са државом која има стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма нарочито ризично и могу забранити финансијским институцијама за чију су регистрацију надлежне да оснивају огранке и пословне јединице у тим државама; забранити оснивање огранака и пословних јединица финансијских институција из тих држава у Републици Србији; ограничити финансијске трансакције и пословне односе са странкама из те државе; захтевати од финансијских институција да процене, измене, или кад је неопходно раскину пословне односе са финансијским институцијама из тих држава.

Друге високо ризичне странке

Појачане радње и мере познавања и праћења странке, обвезници могу употребити и у другим случајевима високо ризичних странака, пословних односа, услуга или трансакција, када обvezник процени да би могао постојати висок степен ризика за прање новца или финансирања тероризма.

Странке, које с обзиром на искуство обvezника, представљају високи ризик за прање новца или финансирање тероризма, могу бити и лица за које је Управа обvezнику издала налог да прати све трансакције због сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма (члан 76. Закона), лица за које је Управа обvezнику издала налог о привременом обустављању извршења трансакције (члан 75. Закона), као и лица за које је обvezник достављао податке Управи, јер су, у вези са тим лицем или трансакцијом коју је то лице обављало, постојали разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма.

Наведене појачане радње и мере познавања и праћења странке, могу бити следеће:

1. обавезно претходно писано одобрење склапања таквог пословног односа или извршења трансакције од стране надређене особе код обvezника,
2. обавезно коришћење једне од следећих мера:
  - а) добијање документа, података или информација на основу којих обvezник додатно проверава и потврђује веродостојност идентификационих докумената и података, уз чију помоћ би био утврђен и потврђен идентитет странке,
  - б) додатно проверавање добијених података о странци у јавним и другим доступним евиденцијама података,
  - в) добијање референци од стране одговарајуће институције са којом странка има склопљени пословни однос,

- г) додатна провера података и информација о странци код надлежних државних тела или других надлежних надзорних институција у држави, у којој странка има своје пребивалиште или седиште,
- д) успостављање непосредног контакта са странком телефонски, или посетом овлашћеног лица обvezника у седишту односно месту пребивалишта странке,
3. обавезно праћење трансакција и других пословних активности које странка обавља код обvezника.

Поверавање вршења појединих радњи и мера познавања и праћења странке трећем лицу

Код успостављања пословног односа обvezник може, под условима утврђеним Законом, поверити вршење радњи и мера из члана 7. Закона, трећим лицима, при чему мора претходно проверити испуњава ли треће лице којој поверила анализу странке све услове (члан 30. Закона).

Треће лице должно је да обvezнику на његов захтев, без одлагања достави копије исправа и друге документације на основу којих је извршило радње и мере познавања и праћења странке и прибавило тражене податке о странци.

Ако обvezник посумња у веродостојност извршених радњи и мера познавања и праћења странке, или у истинитост прибављених података и документације о странци, дужан је да предузме додатне мере за отклањање разлога за сумњу у веродостојност документације или да размотри да ли постоји сумња на прање новца или финансирање тероризма.

Иако је треће лице уместо обvezника прибавило податке и документацију (анализу странке), обvezник и даље сноси одговорност за извршене радње и мере познавања и праћења странке.

Обvezник не сме да прихвати вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке преко трећег лица ако је то лице утврдило и проверило идентитет странке без њеног присуства, ако је странка оф-шор правно лице или анонимно друштво.

Обvezник не сме да повери вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке трећем лицу из државе која има стратешке недостатке у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма, ако је треће лице оф-шор правно лице или квази банка.

7. ПРАЋЕЊЕ ПОСЛОВНИХ АКТИВНОСТИ СТРАНКЕ

Сврха праћења пословних активности странке

Редовно праћење пословних активности странке је кључно за утврђивање ефикасности спровођења прописаних мера у оквиру откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма. Сврха праћења пословних активности странке је утврђивање законитости пословања странке и провера усклађености пословања странке с предвиђеном природом и наменом пословног односа, које је странка склопила код обvezника, односно са њеним уобичајеним обимом пословања. Праћење пословних активности странке се врши у обиму и учесталости која одговара утврђеном степену ризика и обухвата следеће радње које предузима обvezник:

- прикупљање података о свакој трансакцији када је пословни однос успостављен (датум и време извршења трансакције, износ трансакције и валута у којој је трансакција извршена, намену трансакције, као и име и презиме и пребивалиште, односно пословно име и седиште лица коме је трансакција намењена, начин вршења трансакције);
- праћење и проверавање усклађености пословања странке с предвиђеном природом и наменом пословног односа,
- праћење и проверавање усклађености пословања странке с њеним уобичајеним обимом пословања,
- праћење и ажурирање, односно периодичну проверу прикупљених докумената и података о странци и њеном пословању.

За праћење и проверавање усклађености пословања странке са предвиђеном природом и сврхом пословног односа, које је странка закључила код обvezника, користе се следеће мере:

- анализа података о куповини и/или продаји хартија од вредности и других финансијских инструмената односно других трансакција за одређено раздобље са намером утврђивања да ли су, у вези с одређеном куповином или продајом хартија од вредности/финансијских инструмената или другом трансакцијом, присутне околности које указују на сумњу од прање новца или финансирање тероризма (*нпр. да ли се трансакције обављају у мањим износима од оних за које је прописано да представљају сумњиве трансакције, у краћем временском периоду*). Одлука о сумњивости заснива се на критеријумима сумњивости, одређених у Листи индикатора за препознавање странке и трансакција код којих постоје разлози за сумњу на прање новца, односно листи индикатора за препознавање странке и трансакција код којих постоје разлози за сумњу на финансирање тероризма,
- ажурирање претходне оцене ризичности странке односно припрема нове оцене ризичности странке.

За праћење и проверу сагласности пословања странке са њеним уобичајеним обимом пословања, у обзир се узима следеће:

- праћење вредности куповине или продаје хартија од вредности/финансијских инструмената, односно других трансакција изнад одређеног износа – обvezник ће сам одлучити који је то износ изнад којег ће пратити пословање странке, и то за сваку странку посебно с обзиром на категорију ризичности у којој се она налази (на пример: *за спровођење ове мере обvezник може успоставити одговарајућу подршку информационог система*),

За праћење и ажурирање, односно периодичну проверу прикупљених докумената и података о странци, обveznik предузима следеће радње:

- поновна годишња анализа странке, сагласно томе и предузима се један од облика мера познавања и праћења странке сагласно члану 34. Закона,
- поновна анализа странке, када постоји сумња о веродостојности претходно добијених података о странци или стварном власнику странке (ако је странка правно лице),
- провера податка о странци или њеном законском заступнику у јавном регистру,
- проверу добијених података непосредно код странке или њеног законског заступника или пуномоћника,

- провере пописа лица, држава и других субјеката, за које су на снази мере Уједињених нација, Европске уније или друге релевантне институције.

Обим праћења пословних активности странке

Обим и интензитет праћења пословних активности странке зависе од оцене ризичности одређене странке, односно њеног сврставања у одређену категорију ризичности. Примерен обим праћења пословних активности одређене странке подразумева прописане мере праћења пословних активности странке, континуирано у оквиру услуга и трансакција, које обvezник врши за клијента.

Справођење мера праћења пословне активности странке није потребно, ако странка није извршавала пословне активности (*на пример: ако је странка само закључила уговор о отварању и вођењу рачуна хартија од вредности или уговор о пружању инвестиционих услуга, а није обавила ни једну куповину или продажу хартија од вредности, или друге трансакције*) при склапању пословног односа.

Мере праћења пословних активности странке, обveznik ће спровести при првој куповини или продaji хартија од вредности/ финансијског инструмента, односно другој трансакцији, а у складу са утврђеним степеном ризика странке сагласно Закону, Смерницама и анализи ризика коју спроводи сам обveznik.

У својим интерним актима, обveznik се може, у складу са својом политиком управљања ризицима од прања новца и финансирања тероризма, одлучити за чешће праћење пословних активности одређене врсте странака и донети додатни обим мера уз чију помоћ ће пратити пословне активности странке и утврђивати законитост њеног пословања

8. ДОСТАВЉАЊЕ ПОДАТАКА УПРАВИ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА

У оквиру законских овлашћења, обveznici морају осигурати пуну сарадњу са надзорним органима – Комисијом и Управом за спречавање прања новца. Сарадње између обveznika и надзорних органа, обавезна је посебно у случају достављања документације и тражених података и информација, а који се односе на странке или трансакције, код којих постоје разлози за сумњу у прање новца или финансирање тероризма. Сарадња је потребна и у случају обавештавања о било каквој активности или околностима, које су или би могле бити повезане са прањем новца или финансирањем тероризма.

Управа за спречавање прања новца је донела Правилник о методологији за извршавање послова у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма (“Службени гласник РС”, бр. 80 од 3. јуна 2020, 18 од 11. фебруара 2022.). Обveznici су дужни да Управи за спречавање прања новца доставе податке увек када у вези са трансакцијом или странком постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, на начин, у форми и у роковима, како је то предвиђено Законом и правилником којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом. Дужност обавештавања наступа у случају када обveznik, при закључењу пословног односа или пре извршења трансакције, не може да утврди или провери идентитет странке на начин који је утврђен Законом, односно не

може да утврди стварног власника странке или да добије податке о намени и предвиђеној природи пословног односа или трансакције, и друге прописане податке.

Запослени код обveznika који утврди да постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, мора о томе одмах обавестити овлашћено лице за спречавање прања новца или његовог заменика. Обveznik мора организовати поступак пријаве сумњивих трансакција између свих организационих јединица и овлашћених лица и сагласно следећим упутствима :

- детаљно одредити начин јављања података (телефонским путем, телефоном, сигурним електронским путем и сл.),
- одредити врсту података који се достављају (подаци о странци, разлозима за сумњу на прање новца итд.),
- одредити начин сарадње организационих јединица с овлашћеним лицем,
- одредити поступања са странком у случају привременог обустављања извршења трансакције од стране Управа за спречавање прања новца,
- одредити улогу одговорног лица обveznika код пријаве сумњиве трансакције,
- забранити откривање података о томе да ће податак, информација или документација бити достављени Управа за спречавање прања новца,
- одредитити мере у погледу наставка пословања са странком (привремен престанак пословања, раскид пословног односа, обављање мере појачане радње и мере познавања и праћења странке и праћење будућих пословних активности странке и сл.).

Друштво за ревизију и самостални ревизор дужни су да, у случају када странка од њих тражи савет у вези са прањем новца или финансирањем тероризма, о томе одмах обавесте Управу, а најкасније у року од три дана од дана када је странка тражила савет.

9. ОВЛАШЋЕНА ЛИЦА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

За вршење поједињих радњи и мера за откривање и спречавање прања новца и финансирања тероризма у складу са Законом, обveznik мора именовати овлашћено лице и заменика.

Овлашћено лице и заменик овлашћеног лица могу бити лица која испуњавају услове прописане чланом 50. Закона.

Овлашћено лице врши следеће послове у области спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма:

1. стара се о успостављању, деловању и развоју система за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, и иницира и предлаже руководству одговарајуће мере за његово унапређење;
2. обезбеђује правилно и благовремено достављање података Управи у складу са Законом;
3. учествује у изради интерних аката;
4. учествује у изради смерница за вршење унутрашње контроле;
5. учествује у успостављању и развоју информатичке подршке;
6. учествује у припреми програма стручног образовања, оснапољавања и усавршавања запослених у обvezniku.

Обveznik је дужан да овлашћеном лицу обезбеди потребне услове за рад, помоћ и подршку при вршењу послова, да га редовно обавештавају о чињеницама које би могле бити повезане са прањем новца или финансирањем тероризма, да му обезбеде неограничен приступ подацима, информацијама и документацији која је неопходна за вршење његових послова, одговарајуће кадровске, материјалне, информационо-техничке и друге услове за рад, одговарајуће просторне и техничке могућности које обезбеђују заштиту поверљивих података којима располаже овлашћено лице, стално стручно оспособљавање, замену за време његовог одсуства, заштиту у смислу забране одавања података о њему неовлашћеним лицима и друго.

Обveznik је дужан да пропише начин сарадње између овлашћеног лица и осталих организационих јединица.

Овлашћено лице самостално врши задатке и одговорно је највишем руководству,

Заменик овлашћеног лица замењује овлашћено лице у његовом одсуству и обавља друге задатке у складу са интерним актом обveznika.

Обveznik Управи доставља податке о личном имену и називу радног места овлашћеног лица и његовог заменика, као и податке о личном имену и називу радног места члана највишег руководства одговорног за примену овог закона, као и сваку промену тих података најкасније у року од 15 дана од дана именовања.

10. РЕДОВНО СТРУЧНО ОБРАЗОВАЊЕ, ОСПОСОБЉАВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ

Сагласно одредбама члана 53. Закона, обveznik мора да осигура редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање свих запослених који обављају послове спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма, односно свих који обављају одређене послове на радним местима, која су или би могла бити посредно или непосредно изложена ризику за прање новца и финансирање тероризма, као и свих спољних сарадника и заступника, којима је, на основу уговора поверила обављање послова, осим ако не спадају у самосталне обvezнике за спровођење мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, сагласно члану 4. Закона.

Обveznik мора да обезбеди да сваки запослени разуме своју улогу у процесу управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, како би се омогућило адекватно управљање, односно одговарајући надзор над ризицима. Стога су обуке за запослене који су у непосредном контакту са клијентима или који обављају трансакције од пресудног значаја у поступку управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма. Сви запослени од нивоа извршилаца до највишег руководства морају бити свесни ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Стручно образовање, оспособљавање и усавршавање односи се на упознавање са одредбама Закона и прописа донетих на основу њега и интерних аката, са стручном литературом о спречавању и откривању прања новца и финансирања тероризма, са листом индикатора за препознавање странака и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, као и са одредбама прописа којима се уређује ограничавање располагања имовином у циљу спречавања тероризма и

ширења оружја за масовно уништење и прописа којима се уређује заштита података о личности.

Обvezник је дужан да, најкасније до краја марта за текућу године, направи програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених за спречавање и откривања прања новца и финансирања тероризма. У програму се наводи:

1. планирани број обука на годишњем нивоу;
2. планирани број запослених који ће похађати обуке, као и профил запослених којима су обуке намењене;
3. теме из области спречавања прања новца и финансирања тероризма које ће бити предмет обука, као и теме из области ограничавање располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење;
4. начин реализације обука (семинари, радионице и др.).

Обvezник је дужан да у години за коју је донет програм о годишњем стручном образовању, оспособљавању и усавршавању запослених, а најкасније до краја марта наредне године, спроведе обуке које је прописао програмом о годишњем стручном образовању, оспособљавању и усавршавању запослених, у складу са чланом 53. став 1. Закона, и да о таквим обукама сачини службену белешку. Службена белешка мора да садржи време и место одржавања обуке, број запослених који су присуствовали обуци, име и презиме лица које је спровело обуку и кратак опис обрађене теме на обуци.

Програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених и документацију везану за стручно образовање, оспособљавање и усавршавање запослених (службене белешке, презентације и слично), обvezник је дужан да чува у складу са чланом 95. став 3. Закона.

У поступак стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених, обvezник је дужан да укључи и све нове запослене, уколико их има. У ту сврху обvezник организује посебан програм стручног образовања, оспособљавања и усавршавања за спречавање и откривања прања новца и финансирања тероризма. Програм мора обухватати најмање одредбе о обавези анализе странке и обveznika, процене ризика за прање новца и финансирање тероризма, обавезу доставе прописаних података Управи за спречавање прања новца, индикаторе за препознавање странака и трансакција за које постоје разлози за сумњу за прање новца или финансирање тероризма, захтеве у погледу сигурности и чувања података, одредбе прописа којима се уређује ограничавање располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење и прописа којима се уређује заштита података о личности, као и поступке које, у сврху спровођења Закона и правилника спроводи обvezник сам (интерни правилници и упутства).

Редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање у оквиру одређеног обveznika може да спроводи овлашћено лице, његов заменик, односно друго стручно оспособљено лице, које на предлог овлашћеног лица, одреди управа обveznika.

11. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ РЕДОВНЕ УНУТРАШЊЕ КОНТРОЛЕ И ИНТЕРНЕ РЕВИЗИЈЕ

Сходно члану 54. Закона обveznik мора да успоставити редовну, систематичну унутрашњу контролу правилности и ефикасности спровођења прописаних мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма. Намена унутрашње

контроле је утврђивање и елиминисање мањкавости при спровођењу прописаних мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма и побољшавање система откривања трансакција или странака за које постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма.

Контролу правилности и делотворности спровођења прописаних мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, обvezници требају да спроводе путем редовних или ванредних надзора, у поступку спровођења унутрашње контроле сагласно правилнику којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом.

Обvezник спроводи унутрашњу контролу у складу са утврђеним ризиком од прања новца и финансирања тероризма. Уколико је обvezник проценио ризик свога пословања већим степеном ризика, унутрашња контрола пословања ће се обављати периодично, квартално или полугодишње а све у складу са процењеним ризиком пословања обvezника.

У случају промене у пословном процесу обveznika (нпр. проширивање или сужавање делатности за које је добијена дозвола од стране надзорног органа, организационе промене, промене пословних процедура, увођења нове услуге), обveznik је дужан да у оквиру унутрашње контроле провери и усклади своје процедуре, како би биле адекватне за извршавање обавеза из Закона.

Проверу усклађености система и процедура за примену Закона, као и примене тих процедура, обveznik је дужан да спроводи једном годишње, и сваки пут кад дође до промене у пословном процесу обveznika, најкасније до дана увођења те промене у пословну понуду.

Обveznik и органи управљања код обveznika одговорни су за обезбеђивање и организацију унутрашње контроле послова који се извршавају код обveznika у складу са Законом и правилником којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом.

Обveznik својим актом одређује овлашћења и одговорности органа управљања, организационих јединица, овлашћених лица и других субјеката у обvezniku у вршењу унутрашње контроле, као и начин и распоред вршења унутрашње контроле.

Обveznik је дужан да сачини годишњи извештај о извршеној унутрашњој контроли и предузетим мерама након те контроле, и то најкасније до 15. марта текуће године за претходну годину. Годишњи извештај садржи следеће податке:

- 1) укупан број пријављених готовинских трансакција у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности;
- 2) укупан број пријављених трансакција или лица за које се сумња да су у вези са прањем новца или финансирањем тероризма;
- 3) укупан број трансакција или лица за која се сумња да су у вези са прањем новца или финансирањем тероризма који су пријављени овлашћеном лицу од стране запослених код обveznika а нису пријављени Управи;
- 4) укупан број успостављених пословних односа код којих је идентитет странке утврђен на основу квалификованог електронског сертификата странке или у поступку видео-идентификације, као и укупан број пословних односа успостављених преко пуномоћника;

- 5) учесталост коришћења појединачних показатеља за препознавање сумњивих трансакција код пријављивања трансакција овлашћеном лицу од стране запослених код обvezника;
- 6) укупан број унутрашњих контрола извршених на основу овог правилника, као и налазе унутрашње контроле (број уочених и исправљених грешака, опис уочених грешака итд.);
- 7) мере предузете на основу извршених унутрашњих контрола;
- 8) о извршеној унутрашњој контроли информационих технологија коришћених у примени одредаба Закона (обезбеђивање заштите података који се преносе електронским путем, чување података о странкама и трансакцијама у централизованој бази података);
- 9) податке о садржини програма обуке на плану откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, месту и лицима која су извршила програме обуке, броју запослених који су похађали обуку, као и процену потребе за даље обучавање и усавршавање запослених;
- 10) податке о предузетим мерама на чувању података који су (означени као) службена тајна;
- 11) укупан број успостављених пословних односа код којих је трећем лицу поверено вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке.

Поред података из става 8. (ове тачке), годишњи извештај обvezника пружаоца услуга повезаних са дигиталном имовином мора садржати и укупан број трансакција које су извршене уз употребу изузетка из члана 16а. Закона, као и податак о обиму трансакција извршених употребом наведеног изузетка.

Обvezник је дужан да предметни годишњи извештај достави Управи и органима који врше надзор над применом Закона, на њихов захтев, у року од три дана од дана подношења тог захтева.

Обvezник је дужан да организује независну интерну ревизију у чијем делокругу је редовна процена адекватности, поузданости и ефикасности система управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма када закон који уређује делатност обvezника прописује обавезу постојања независне интерне ревизије, или када обvezник процени да је, имајући у виду величину и природу посла, потребно да постоји независна интерна ревизија у смислу овог закона.

Руководство треба да обезбеди да обим интерне ревизије буде у складу са нивоом ризика од прања новца и финансирања тероризма коме је обvezник изложен.

Обvezник је дужан да утврди поступак којим се при заснивању радног односа на радном месту на коме се примењују одредбе Закона и прописа донетих на основу Закона, кандидат за то радно место проверава да ли је осуђиван за кривична дела којима се прибавља противправна имовинска корист или кривична дела повезана са тероризмом, а проверавају се и други критеријуми којима се утврђује да кандидат задовољава високе стручне и моралне квалитете.

12. ИНДИКАТОРИ ЗА ПРЕПОЗНАВАЊЕ ОСНОВА СУМЊЕ

У складу са Законом, обvezник мора да изради листу индикатора за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма (члан 69. Закона).

Приликом израде листе индикатора, обвезнici је дужан да унесе индикаторе који су објављени на веб сајту Управе, као и индикаторе које је сам обвезнici приликом обављање своје делатности препознао као показатеље које могу указати на активности прања новца и финансирања тероризма.

Код израде листе индикатора за препознавање лица и трансакција узима се у обзир сложеност и обим извршења трансакција, неубичајени начин извршења, вредност или повезаност трансакција које немају економски или правно основану намену, односно нису усаглашене или су у несразмери са уобичајеним односно очекиваним пословањем странке, као и друге околности које су повезане са статусом или другим карактеристикама странке.

Обвезнici је дужан да приликом утврђивања основа сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма примењују листу индикатора, као и да узима у обзир и друге околности које указују на постојање основа сумње на прање новца или финансирање тероризма.

13. ЕВИДЕНЦИЈЕ

Обвезнici води евиденцију података о странкама, као и пословним односима и трансакцијама из члана 8. Закона.

Садржај евиденција података о странкама, пословним односима и трансакцијама прописан је чланом 99. Закона.

14. СПРОВОЂЕЊЕ РАДЊИ И МЕРА ОТКРИВАЊА И СПРЕЧАВАЊА ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА У ПОСЛОВНИМ ЈЕДИНИЦАМА И ПОДРЕЂЕНИМ ДРУШТВИМА ПРАВНОГ ЛИЦА У ВЕЋИНСКОМ ВЛАСНИШТВУ ОБВЕЗНИКА

Обвезнici мора успоставити систем вођења јединствене политике откривања и спречавања прања новца у својим пословним јединицама и подређеним друштвима која су у већинском власништву обвезнika. У ту сврху обвезнici је дужан да обезбеди да се Законом прописане радње и мере откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма у истом обиму спроводе и у његовим пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у његовом већинском власништву, без обзира на то да ли је њихово место пословања у Републици Србији или у страним државама (члан 48. Закона).

Обвезнici који је члан финансијске групе примењује програме и процедуре који важе за целу групу, укључујући процедуре за размену информација за потребе познавања и праћења странке, смањења и отклањања ризика од прања новца и финансирања тероризма, поступке за управљање усклађеношћу пословања у вези са овим ризицима на нивоу групе, поступак утврђивања и провере услова при запошљавању код обвезнika, како би се обезбедили високи стандарди при запошљавању, поступак спровођења редовног стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених у складу с програмом годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, обавезе вршења редовне унутрашње контроле и организовања независне унутрашње ревизије у складу са

законом, као и других радњи и мера у циљу спречавања прања новца и финансирања тероризма.

У случају када је обvezник члан финансијске групе чије највише матично друштво има седиште у иностранству може да примењује програм ове групе само ако се тим програмом обезбеђује испуњење свих његових обавеза у складу са овим законом, другим прописима и међународним стандардима у области спречавања прања новца и финансирања тероризма и ако тај програм није супротан прописима Републике Србије.

Такође, обvezника који је члан финансијске групе може са другим члановима те финансијске групе да размењује податке и информације о трансакцијама и лицима за које постоје основни сумње на прање новца и финансирање тероризма и које су као такве пријављене Управи, осим ако Управа не захтева другачије поступање. Подаци и информације се односе и на информације, податке и анализе о трансакцијама или активностима које изгледају неуобичајено (ако су анализе сачињене), пријаве сумњивих трансакција, информације и податке који су основ за пријаву сумњивих трансакција и информације о томе да ли је та трансакција већ пријављена надлежном органу као сумњива.

Ако се пословна јединица или подређено друштво правног лица налази у држави која не примењује међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма обvezник је дужан да обезбеди појачану контролу спровођења радњи и мера из става 1. члана 48. Закона. Уколико успостављене мере нису довољне, у нарочито оправданим случајевима, Комисија и Управа одлучују о примени посебних мера надзора. У случају да прописима стране државе није допуштено спровођење радњи и мера за спречавање и откривање прања новца или финансирања тероризма у обиму прописаном овим законом, обvezник је дужан да о томе одмах обавести Управу и Комисију, како би се донеле одговарајуће мере за отклањање ризика од прања новца или финансирања тероризма (налагање обvezнику да обезбеди додатне контроле пословних јединица и подређених друштава, делимичан или потпун престанак активности преко те пословне јединице или подређеног друштва...).

Обvezник је дужан да своје пословне јединице или подређена друштва правног лица у већинском власништву у страној држави правовремено и редовно упознаје са поступцима који се односе на спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, а нарочито у делу који се односи на радње и мере познавања и праћења странке, достављања података Управи, вођења евиденција, унутрашње контроле и других околности повезаних са спречавањем и откривањем прања новца или финансирања тероризма. Осим наведеног, обvezник је дужан да интерним актима пропише начин вршења контроле примене процедуре за спречавање прања новца и финансирања тероризма у својим пословним јединицама и подређеним друштвима у већинском власништву тог обvezника. На пример, у случају да Комисија донесе нову листу индикатора за препознавање лица и трансакција, обvezник је дужан да своје пословне јединице и подређена друштва упозна о томе.

Одредбе члана 48. Закона сходно се примењују и на обvezника који је члан нефинансијске групе у смислу закона којим се уређује делатност тог обveznika.

15. ДРУГЕ РАДЊЕ И МЕРЕ

Заштита и тајност података

Податке које добије и поступа с њима сагласно одредбама Закона, обvezник је дужан третирати као пословну тајну.

Сви запослени па и друга лица, којима су ти подаци доступни на било који други начин, дужни су да осигурају тајност података.

Без обзира на наведено, као пословну тајну односно као поверљиву информацију према закону (обvezници их не смеју открити странци или трећем лицу) треба третирати следеће податке:

- податак о томе да су у вези са странком или трансакцијом утврђени разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, те да су ти подаци достављени или су у поступку достављања Управи,
- податак о привременом обустављању извршења трансакције, односно сви детаљи у вези са тим,
- податак о налогу Управе за стално праћење финансијског пословања странке,
- податке о томе да је у вези са странком или трећим лицем уведена или би могла бити уведена истрага или покренут поступак у вези са прањем новца или финансирања тероризма.

Дужност чувања тајности наведених податка не важи у случајевима: ако су подаци потребни за утврђивање доказа у поступку пред судом, ако доставу тих података писмено затражи, односно наложи надлежни суд или ако те податке од обvezника захтева Управа или Комисија, ради надзора над применом Закона, приликом размене информација ако је обvezник део међународне групе и код размене информација између два или више обvezника у случајевима који се односе на исту странку и исту трансакцију, под условом да су то обvezници из Републике Србије или треће државе која прописује обавезе у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма у складу са Законом (члан 90.).

Када обvezник доставља податке, информације и документацију Управи, коресподентској банци у складу са чланом 36. Закона, трећем лицу у складу са чл. 30-32. Закона, пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у већинском власништву обvezника или када податке, информације или документацију размењује у оквиру групе у складу са чл. 48. Закона не сматра се да је повредио обавезу чувања пословне, банкарске или професионалне тајне.

Приступ подацима, који су класификовани као пословна тајна односно као поверљива информација мора бити ограничен. Обvezник у свом интерном акту мора уредити право приступа и овлашћења која има свако лице у складу са додељеним правима, као услове и начин приступа тим подацима, при чему мора узети у обзир следећа упутства:

1. податке и документацију треба архивирати на начин и у облику који неовлашћеним особама онемогућава приступ и сазнање о њиховом садржају (у примереним техничким или физички сигурним просторијама за архиву, у закључаним омарима и сл.).
2. право на увид у податке о странкама и трансакцијама, код којих постоје разлози

за сумњу на прање новца и финансирање тероризма, односно сазнање о њиховом садржају, имају чланови управе и надзорног одбора обvezника, овлашћено лице за спречавање прања новца и финансирање тероризма и његови заменици, руководиоци пословних јединица обveznika и друга лица које одреди управа обveznika,

3. документацију у којој се налазе наведени подаци, забрањено је фотокопирати, преписивати, прерађивати, објављивати или на било који други начин репродуковати, пре претходног писаног одобрења одговорног лица,

4. у случају копирања документације обveznik мора осигурати да из копије буде видљиво из које документације или дела документације је направљена копија, на видљивом се месту мора посебно означити да се ради о фотокопији, броју направљених фотокопија, датум израде фотокопија и потпис особе која је радила фотокопије,

5. запослени код обveznika су дужни спроводити поступак пријаве и одјаве својих личних лозинки на почетку, односно на крају обраде података, те употребом лозинке спречити неовлашћеним лицима приступ документима,

6. мора бити успостављен систем праћења приступа подацима и документацији, односно њихове обраде,

7. било какво преношење података дозвољено је искључиво у облику који неовлашћеним лицима онемогућава сазнање о подацима или преко сопствене курирске службе или у запечаћеној коверти препоручено с повратницом и слично, а у случају достављања електронским путем, употребом система за сигурно електронско пословање (криптоирање или шифрирање порука и сл.),

8. запослени код обveznika су дужни доследно поштовати законе који уређују сигурност личних података и закона који уређују тајност података.

Чување података

Када је у питању чување података, обveznici су дужни да поступају сходно члану 95. Закона и да:

- све врсте података и сву документацију у вези са странком, укључујући и видео-звукни запис утврђивања и провере идентитета настале у поступку видео-идентификације, успостављеним пословним односом са странком и извршеном трансакцијом, које су прибављене у складу са Законом, чувају најмање 10 година од дана окончања пословног односа, извршене трансакције, а у складу са роковима предвиђеним интерним актима обveznika.

- да податке и документацију о овлашћеном лицу, заменику овлашћеног лица, стручном оспособљавању запослених и извршеним унутрашњим контролама чувају најмање пет година од дана престанка дужности овлашћеног лица, извршеног стручног оспособљавања или извршења унутрашње контроле, а у складу са роковима предвиђеним интерним актима обveznika;

- да ограничи чување наведених података и документације, односно да након истека поменутих рокова предвиђених Законом и интерним актима обveznika, са подацима који представљају податке о личности у складу законом којим се уређује заштита података о личности, поступи у складу са одредбама тог закона, под условом да се не ради о подацима које користе надлежни државни органи у посебне сврхе за које је посебним законом предвиђен дужи рок чувања, док ће са осталим подацима и документима

обвезнici postupati u skladu sa zakonom kojim se uređuje arhivska građa.

ПРАВНА ПРИРОДА И ВАЖЕЊЕ СМЕРНИЦА

Смернице се издају на основу члана 114. Закона и обавезујуће су за све обвезнike наведене у члану 110. став 1. Закона.

Смернице ступају на снагу даном доношења и објавиће се на интернет страници Комисије www.sec.gov.rs.

Смернице се примењују од дана доношења, када престају да важе Смернице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма и примену Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнike у надлежности Комисије за хартије од вредности, од 29.06.2020. године.

Број:
Београд, 12. мај 2022. године

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ
Марко Јанковић